

Ocenianie szkolne

Program
wychowawczo-profilaktyczny

WYDAWCA PISMA:

Pomorskie Centrum Edukacji
Nauczycieli w Gdańsku,
al. gen. J. Hallera 14, 80-401 Gdańsk
tel.: (58) 34 04 100 (centrala);
(58) 34 04 110 (sekretariat)
fax: (58) 34 10 763, www.pcen.gda.pl
e-mail: edukacjapomorska@pcen.gda.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Małgorzata Bukowska-Ulatowska
– redaktor naczelna
Magdalena Urbaś
– z-ca redaktor naczelnej

Beata Symbor

Joanna Aleksandrowicz

PROJEKT GRAFICZNY, SKŁAD:

Beata Kwaśniewska

WSPARCIE TECHNICZNE:

Andrzej Cylwik

Dorota Gmerek

Anna Szabłowska

Jarosław Szabłowski

Olgierd Tuszkiewicz

WSPÓŁPRACA:

Pomorska Biblioteka Pedagogiczna
w Gdańsku

Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Biuletyn Pomorskiego
Centrum Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku

Organ prowadzący:
Samorząd Województwa Pomorskiego

Placówka posiada akredytację
— decyzja Pomorskiego Kuratora
Oświaty w Gdańsku nr 74/2020
z dnia 12 sierpnia 2020 r.

Placówka wpisana do rejestru
instytucji szkoleniowych
Wojewódzkiego Urzędu Pracy
w Gdańsku pod nr ewidencyjnym
2.22/00057/2007

PUBLIKUJ w „EDUKACJI POMORSKIEJ”

Redakcja czasopisma serdecznie zaprasza do współpracy partnerów indywidualnych i instytucjonalnych, podejmujących inicjatywy korzystnie wpływające na kształt oświaty w naszym regionie. Zachęcamy do nadsyłania ciekawych artykułów na adres: edukacjapomorska@pcen.gda.pl oraz korzystania z możliwości uzyskania patronatu medialnego „Edukacji Pomorskiej”. Szczegółowe informacje dot. zasad publikacji, a także numery archiwalne naszego dwumiesięcznika są dostępne na stronie internetowej: www.pcen.gda.pl/publikacja/edukacja-pomorska.

W następnym numerze
„Edukacji Pomorskiej”:
m.in. edukacja kaszubska

Źródło: <https://pixabay.com>

*Liście na drzewach żółkną i opadają
– to sygnał, że czas wrócić do szkoły
i rozpocząć nowy rok szkolny.*

*Wiemy, Drogie Nauczycielki i Drodzy Nauczyciele,
jak bardzo wymagająca jest Wasza praca
i jak wiele niewiadomych – często mimo
doświadczenia – jeszcze przed Wami.*

*Życzymy Wam więc przede wszystkim niezachwianej
wiary w siebie i swoje możliwości.*

*Do zobaczenia w PCEN-ie, już nie możemy
się doczekać spotkania z Wami!*

Fot. B. Kwaśniewska

SPIS TREŚCI

■ TEMAT NUMERU

Świadome sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów – klucz do efektywnego nauczania oraz uczenia się	5
<i>Irmína Buczek</i>	
Informacja zwrotna w szkolnej praktyce	8
<i>Tomasz Kacik</i>	
Przytul błęda ze swoją klasą!	10
<i>z Magdaleną Plewowską-Semik rozmawia Karina Cywińska</i>	
Uczeń na zajęciach wychowania fizycznego – za co ocena?	14
<i>Małgorzata Pogorzelska oraz Joanna Klonowska</i>	
Czy oceniać? Jak oceniać?	18
<i>Anna Stankiewicz</i>	

■ FORUM EDUKACYJNE

Program wychowawczo-profilaktyczny szkoły wsparciem dla dzieci i młodzieży	20
<i>Łukasz Franków</i>	
BHP, czyli... Błędy Hartują Pracowników	22
<i>Anna Barabaś-Lepak oraz Edward Dybowski</i>	

■ PCENne informacje

Nowa oferta szkoleniowa Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku	26
<i>Tomasz Kąkol oraz Olgierd Tuszkiewicz</i>	
Z perspektywy historyka, czyli kilka słów o projekcie „Historia w Dialogu”	28
<i>Grzegorz Rutkowski oraz Piotr Zubowicz</i>	
Partnerzy Regionalni Programu KMO inspirują	29
<i>Magdalena Urbaś</i>	

■ BADANIA I ANALIZY

■ TIK W SZKOLE

Kompetencje cyfrowe – kluczowe zadanie współczesnej edukacji	32
<i>Beata Symbor</i>	

■ WOKÓŁ NAS

Święto kaszubistów	35
<i>Lucyna Radzimińska</i>	
Kreatywność w edukacji akademickiej: wyzwania i możliwości	37
<i>Wiktor Sieklicki</i>	
STAGE – od szkolnych występów po debiut na scenie Teatru Szekspirowskiego	41
<i>Agata Schulz</i>	

■ BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA

Ocenianie szkolne – wybrane propozycje ze zbiorów Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Gdańsku	44
<i>Joanna Kamrowska</i>	
Muzeum Oświaty Pomorskiej	46
<i>Katarzyna Podobińska</i>	

■ O TYM SIĘ MÓWI

oprac. Joanna Aleksandrowicz

TEMAT NUMERU

Świadome sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów – klucz do efektywnego nauczania oraz uczenia się

*Irmina Buczek,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. fizyki i chemii*

Artykuł podejmuje tematykę różnicowania dwóch fundamentalnych procesów w edukacji: sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów. Analizuje ich cele, metodologie oraz wpływ na proces dydaktyczny i rozwój uczniów. Podkreśla również znaczenie odpowiedniego wyboru narzędzi dla obu tych procesów oraz ich wpływ na motywację wewnętrzną uczniów. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na konieczność świadomego stosowania sprawdzania oraz oceniania wiedzy i umiejętności uczniów w praktyce edukacyjnej, aby maksymalizować pozytywny wpływ tych działań na rozwój uczniowskiej autonomii oraz efektywność procesu kształcenia.

Wprowadzenie

Ostatnio media intensywnie debatują na temat metod oceniania w polskich szkołach. Kontrowersje koncentrują się na pytaniach dotyczących tego, czy i w jaki sposób należy oceniać osiągnięcia uczniów. Ta dyskusja prowadzi do szerszej debaty na temat różnic między dwoma kluczowymi pojęciami w edukacji: sprawdzaniem a ocenianiem osiągnięć uczniów. Rozróżnienie tych dwóch aspektów jest niezwykle ważne, ponieważ mają one odmienne cele i metodologie, a ich prawidłowe stosowanie może znacząco wpłynąć na proces kształcenia.

Rozróżnienie pojęć: sprawdzanie a ocenianie

Sprawdzanie wiedzy ma na celu zdiagnozowanie, na jakim etapie znajduje się uczeń w procesie nauczania, jakie wiadomości i umiejętności udało mu się przyswoić, a które aspekty wymagają jeszcze pracy (Olszowska, 2023). Nie musi ono kończyć się formalną oceną, a jego główną funkcją jest dostarczenie informacji potrzebnych do dostosowania procesu dydaktycznego. Narzędzia używane w tym procesie często przybierają formę wystandaryzowanych testów, quizów czy obserwacji bezpośrednich, które pozwalają na bieżąco śledzić postępy i dostosowywać metody pracy. To także istotny moment dla ucznia, który otrzymuje bezpośrednią informację zwrotną na temat swoich osiągnięć lub braków i w ten sposób jest zachęcany do przejęcia odpowiedzialności za własny rozwój. Feedback, który otrzymuje, może przyczynić się do budowania świadomości ucznia na temat jego mocnych stron oraz obszarów wymagających poprawy – motywuje go do dalszej pracy (Pink, 2011). Dobrze przemyślana informacja zwrotna może również wzmacniać relacje między nauczycielem a uczniem, two-

ząc atmosferę zaufania i wspólnego dążenia do celów edukacyjnych.

Z kolei *ocenianie* ma bardziej sumujący charakter. Jego celem jest podsumowanie osiągnięć ucznia w określonym czasie oraz z określonego materiału i przedstawienie ich w postaci oceny. Ocenianie jest procesem retrospektywnym oraz kończy się wystawieniem oceny, która może być wykorzystywana do porównań, zarówno wewnątrzklasowych, jak i międzyszkolnych. Narzędzia ocenijące są zazwyczaj bardziej sformalizowane; obejmują egzaminy, sprawdziany końcowe czy projekty.

Znaczenie odpowiednich narzędzi

Kluczowym elementem efektywnego sprawdzania i oceniania jest zastosowanie odpowiednich narzędzi. Ważne jest, aby były one dostosowane do celu, jakim jest albo monitorowanie bieżącego postępu, albo sumowanie wyników nauczania (Niemierko, 2009). Stosowanie niewłaściwych narzędzi może prowadzić do błędnych wniosków, które z kolei wpływają na nieprawidłowe decyzje i mylne informacje zwrotne dla uczniów oraz rodziców. Przykładowo, użycie standardowego testu wyboru na lekcji plastyki może nie oddać rzeczywistych umiejętności ucznia, takich jak kreatywność czy wykorzystanie technik plastycznych. Zamiast tego, bardziej odpowiednie mogą być portfolio lub projekty, które lepiej odzwierciedlają umiejętności praktyczne i kreatywne uczniów.

Rola nauczyciela

Nauczyciele, którzy rozumieją różnicę między sprawdzaniem a ocenianiem, mogą skuteczniej wpływać na rozwój uczniów. Dzięki tej wiedzy potrafią nie tylko dokładnie identyfikować zarówno mocne strony, jak i obszary wymagające poprawy u swoich podopiecznych, lecz także

stosować te informacje do personalizacji i optymalizacji procesu nauczania. Używając różnorodnych metod sprawdzania, nauczyciele mogą na bieżąco dostosowywać swoje strategie dydaktyczne, co pozwala im lepiej reagować na potrzeby młodych ludzi.

Takie podejście jest szczególnie ważne w kontekście projektowania dalszych etapów edukacji, gdzie informacje uzyskane z procesów sprawdzania i oceniania stają się podstawą do planowania kolejnych jednostek lekcyjnych, kursów czy nawet całorocznych programów nauczania. Skuteczne wykorzystanie danych o postępach uczniów pozwala na przygotowanie bardziej adekwatnych materiałów i zadań, które nie tylko są dostosowane do poziomu klasy, lecz także do indywidualnych potrzeb rozwojowych każdego ucznia.

Regularne sprawdzanie wiedzy bez wystawiania formalnych ocen może wydawać się nauczycielom zadaniem wymagającym i obciążającym, szczególnie że wysiłek ten nie zawsze jest widoczny na zewnątrz, na przykład we wpisach w dzienniku. Choć częste monitorowanie postępów uczniów bez wątplenia wymaga znacznej ilości pracy, odpowiednie wykorzystanie nowoczesnych technologii może usprawnić ten proces. Narzędzia cyfrowe i platformy edukacyjne potrafią nie tylko uprościć realizację takich zadań, lecz także zwiększyć ich skuteczność w kontekście pedagogicznym. Dzięki automatyzacji wielu procesów, takich jak zbieranie i analiza danych, nauczyciele mogą skoncentrować się na dostosowywaniu metodyki nauczania oraz na bezpośredniej pracy z uczniami, co ostatecznie przyczynia się do bardziej efektywnej edukacji. Jednym z przykładów takich rozwiązań jest bezpłatna platforma edukacyjna Neapod (<https://nearpod.com>), która umożliwia nauczycielom tworzenie zróżnicowanych testów. Platforma ta oferuje szeroki zakres możliwości, w tym formułowanie pytań otwartych i zamkniętych, które mogą mierzyć zarówno proste, jak i złożone umiejętności uczniów. Dzięki funkcji automatycznego generowania raportów, które są dostępne po wykonaniu przez uczniów testu i po „jednym kliknięciu”, nauczyciele mogą szybko uzyskać zarówno szczegółowe raporty indywidualne dla każdego ucznia, jak i ogólne zestawienia dotyczące całej klasy. Raporty dostarczają cennych danych, które mogą być wykorzystane nie tylko do monitorowania postępów, lecz także do dalszego dostosowywania metodyki nauczania, aby lepiej odpowiadała na potrzeby uczniów.

Nauczyciele świadomi możliwości wynikających z monitorowania postępów uczniów oraz ich oceniania, a także umiejętnie zarządzający procesem wykorzystania tych danych, znacząco przyczyniają się do tworzenia bardziej efektywnego i satysfakcjonującego środowiska edukacyjnego. Wzmacnia to zaufanie oraz otwartość w relacji uczeń-nauczyciel, co jest nieocenione w budo-

waniu motywacji wewnętrznej uczniów i ich zaangażowania w proces nauczania.

Wpływ oceniania i sprawdzania na motywację wewnętrzną uczniów

Jednym z najbardziej istotnych aspektów, który często umyka uwadze podczas rozważań o metodach oceniania i sprawdzania w edukacji, jest wpływ tych procesów na motywację wewnętrzną uczniów. Motywacja ta odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu postaw i zachowań uczących się, wpływając bezpośrednio na ich zaangażowanie w proces edukacyjny oraz na długotrwałe wyniki nauki (Pink, 2011).

Sprawdzanie wiedzy polegające na bieżącym monitorowaniu postępów uczniów pozwala młodym ludziom na śledzenie własnego rozwoju i zrozumienie, jakie obszary wymagają dodatkowej pracy. Dzięki temu uczniowie mają możliwość dostrzegania swoich sukcesów na każdym etapie nauki, co buduje ich poczucie kompetencji. W efekcie młodzi ludzie czują, że ich wysiłek jest dostrzegany oraz doceniany, co bezpośrednio wpływa na ich motywację do dalszego uczenia się. Sprawdzanie wiadomości i umiejętności uczniów obniża poziom lęku. Ponadto, regularne sprawdzanie umiejętności i wiedzy może zmniejszać poziom stresu związanego z ocenami. Częste powtórki czy próby wykonania tego samego zadania mogą również zmniejszać poczucie wstydu za niepowodzenia, co pozwala uczniowi skupić energię na zainteresowaniu tematem lekcji.

Z drugiej strony, systemy oceniania mogą mieć zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ na motywację wewnętrzną. Ocenianie sumatywne, które koncentruje się na wynikach końcowych, może prowadzić do stresu i lęku przed oceną, szczególnie jeśli uczniowie odczuwają, że ich wartość jest mierzona jedynie przez pryzmat ocen. W takiej sytuacji motywacja do nauki może się zmniejszać, a młodzi ludzie mogą skupiać się wyłącznie na osiągnięciu wysokich wyników kosztem głębszego zrozumienia materiału. W długotrwałej perspektywie często prowadzi to do zewnętrznego motywowania się, gdzie nauka jest postrzegana jako zadanie wymagające wykonania dla uzyskania nagrody (np. wysokiej oceny), a nie jako możliwość rozwoju i poszerzania horyzontów (Hattie, 2015). Żeby ocenianie miało pozytywny wpływ na motywację wewnętrzną, ważne jest, aby nauczyciele tworzyli środowisko, w którym oceny są postrzegane jako część procesu uczenia się, a nie jako ostateczny sąd nad umiejętnościami ucznia. Wprowadzenie elementów oceniania kształtującego, gdzie feedback od nauczyciela jest konstruktywny i służy dalszemu rozwojowi, może pomóc w przekształceniu potencjalnie stresującego elementu edukacji w narzędzie motywujące oraz inspirujące uczniów do dalszej pracy.

Tabela 1. Różnice między sprawdzaniem a ocenianiem wiadomości i umiejętności uczniów

	Sprawdzanie	Ocenianie
Cel	Głównym celem sprawdzania jest potwierdzenie stopnia opanowania przez ucznia określonych treści czy umiejętności. Sprawdzanie odpowiada na pytanie, czy uczeń zrozumiał materiał i jest w stanie go zastosować w praktyce.	Celem oceniania jest wartościowanie postępów ucznia oraz dostarczenie informacji zwrotnej dotyczącej jakości i skuteczności jego nauki. Ocena jest bardziej zorientowana na całościowy rozwój ucznia.
Częstotliwość	Może być stosowane często i w różnych formach (sprawdziany, testy, zadania domowe) w celu monitorowania bieżącego postępu ucznia.	Zazwyczaj jest bardziej cykliczne, związane z ustalonymi okresami w roku szkolnym. Oceny dostarczają ogólnego spojrzenia na osiągnięcia ucznia w danym przedmiocie.
Forma	Może przybrać formę konkretnych zadań, testów lub innych form, które pozwalają na bezpośrednie sprawdzenie wiedzy i umiejętności.	Obejmuje oceny końcowe, zwykle w formie skal liczbowych lub literowych, które podsumowują osiągnięcia ucznia w danym okresie.
Czas	Jest często związane z bieżącym procesem nauczania, umożliwiając nauczycielowi dostosowywanie metody nauczania do aktualnych potrzeb ucznia.	Jest bardziej zorientowane na retrospekcję, ocenę postępów ucznia w danym okresie edukacyjnym.
Funkcja	Służy głównie do monitorowania postępu, identyfikowania obszarów trudności i dostosowywania procesu nauczania do indywidualnych potrzeb uczniów.	Ma funkcję wartościowania i porównywania osiągnięć uczniów, zarówno wewnątrz klasy, jak i na poziomie szkoły czy systemu edukacyjnego.

Podsumowanie

Debata na temat tego, czy często sprawdzać i czy zawsze oceniać, to tylko początek znacznie szerszej dyskusji. Kluczowym zagadnieniem jest dogłębne zrozumienie różnic między sprawdzaniem a ocenianiem, które stanowią jeden z fundamentów efektywnej edukacji. W dobie, gdy kształcenie coraz bardziej skupia się na indywidualnych potrzebach uczniów, dokładne i świadome zastosowanie tych dwóch procesów staje się nie tylko wskazane, lecz wręcz konieczne. Takie podejście umożliwia stworzenie systemu edukacyjnego, który jest sprawiedliwy, efektywny oraz stymulujący motywację wewnętrzną wszystkich aktorów procesu nauczania i uczenia się.

Bibliografia:

- Hattie, J. (2015). *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*. Centrum Edukacji Obywatelskiej
- Niemierko, B. (2009). *Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki*. Wydawnictwo Naukowe PWN
- Olszowska, G. (2023). *O!cena w szkole. Od przepisów do sztuki oceniania*. Kraków: Wydawca Fundacja Czerwona Kreska
- Pink, D. H. (2011). *DRIVE. Kompletnie nowe spojrzenie na motywację*. Warszawa: Studio Emka.

Informacja zwrotna w szkolnej praktyce

Tomasz Kacik,
nauczyciel-doradca metodyczny PCEN ds. fizyki,
nauczyciel fizyki w I Liceum Ogólnokształcącym w Tczewie

Czym jest informacja zwrotna?

Informacja zwrotna (IZ) to **doceniający komunikat**, czyli swego rodzaju diagnoza obecnej sytuacji ucznia, która powinna stanowić dla niego wzmocnienie wewnętrzne; przekazująca spostrzeżenia (fakty) na temat danej pracy – wypracowania, eksperymentu, odpowiedzi ustnej, projektu itp. – o jej mocnych stronach oraz o popełnionych błędach. IZ musi także zawierać jasną instrukcję, jak uzupełnić braki czy wyeliminować błędy, wskazującą kierunek kolejnych działań na drodze doskonalenia danej umiejętności, aby praca ucznia spełniła kryteria sukcesu (wymagania, które jej dotyczą). W przypadku zadania wykonanego idealnie informacja zwrotna zawiera głównie komunikaty doceniające i rekomendacje dotyczące nabierania biegłości lub dalszego, ukierunkowanego rozwoju ucznia.

W Polsce informacja zwrotna w edukacji kojarzona jest najczęściej z oceną kształtującą (rozwojową). Należy jednak pamiętać, że jest to jeden z elementów **oceniania kształtującego**, który zapewnia nie tylko szybki przyrost wiedzy i umiejętności, lecz także pozwala nauczycielowi śledzić realne postępy uczniów. Możemy sobie zadać pytanie, dlaczego tak się dzieje? Odpowiedź dla większości nauczycieli jest zaskakująca: ocenianie kształtujące, ale też sama efektywna informacja zwrotna, przekierowuje odpowiedzialność za naukę z nauczyciela na ucznia. Umożliwia młodemu człowiekowi przejęcie odpowiedzialności za własny proces uczenia się, bo to od ucznia naprawdę zależy, na ile zaangażuje się w proces kształcenia i na jakim poziomie ostatecznie opanuje dane umiejętności i wiedzę.

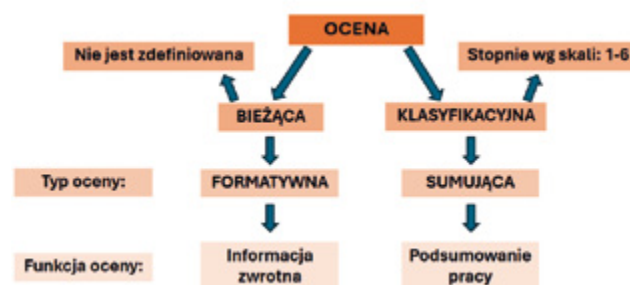
Ocenianie bieżące a informacja zwrotna

Gdy zajrzemy do rozporządzenia MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych¹, w paragrafie 12 znajdziemy **definicję oceniania bieżącego**. Czytamy tam, że ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu:

- monitorowanie pracy ucznia,
- przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych pomagających w uczeniu się, poprzez wskazanie:

- » co uczeń robi dobrze,
- » co i jak wymaga poprawy,
- » jak powinien dalej się uczyć.

Zatem rozporządzenie wskazuje, że **ocena bieżąca jest informacją zwrotną**, która powinna prowadzić, ucznia przez jego proces uczenia się, pomagając mu osiągać założone cele.

Rys. 1. Typy ocen szkolnych i ich funkcje (od IV klasy szkoły podstawowej)

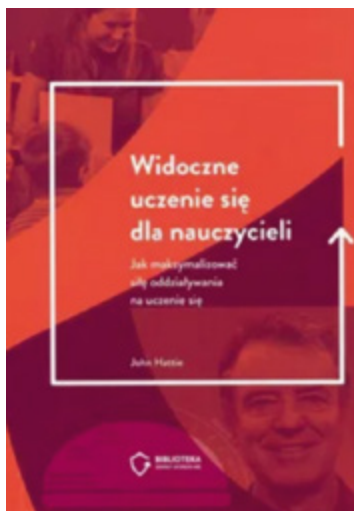
Adresaci i funkcja informacji zwrotnej

Informacja zwrotna ma trzech adresatów: ucznia i jego rodziców/opiekunów, którzy dzięki przekazanej IZ o pracy ucznia dowiadują się, co w danym wytworze (a także w poprzedzającym go procesie myślenia) jest poprawne, dobre i budzi nadzieję, a co wzbudza zastrzeżenia lub niepokój. W ten sposób młody człowiek poznaje swoje mocne i słabe strony, dowiaduje się, w jakim kierunku powinien zmierzać oraz jakie podjąć działania, aby osiągnąć sukces. Taki sposób komunikacji wspiera jego rozwój i pełni rolę **informacji zwrotnej wspierającej**. Trzeci adresat IZ to sam nauczyciel formułujący tę informację. Refleksja nad pracą ucznia dostarcza mu wiedzy, jak ma udzielać wsparcia młodemu człowiekowi. Jest to także okazja do refleksji dot. podanych kryteriów sukcesu i – co ważniejsze – informacja na temat jakości własnej pracy: skuteczności poszczególnych metod oraz ćwiczeń czy przydatności dydaktycznej wykorzystywanych pomocy naukowych, co daje szansę na odpowiednie zmodyfikowanie sposobu nauczania i szybkie wykrycie mechanizmu błędu zrozumienia u uczniów.

Ocenianie bieżące jest ważnym, może nawet mającym największy wpływ na efektywność nauczania, elementem

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 2572), https://tiny.pl/b2_c0xn6.

kształcenia. Prof. John Hattie w książce *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*², powołując się na wyniki wielu badań, szacuje średnią wielkość efektu informacji zwrotnej na 0,79, czyli *dwa razy więcej niż średni wpływ wszystkich zebranych działań edukacyjnych*. Oznacza to, iż zastosowanie IZ statystycznie daje uczniom dwukrotnie większą szansę na sukces niż wykorzystanie przez nauczyciela innych technik i strategii.

Rys. 2. Polskie wydanie „Visible learning for teachers. Maximizing Impact on Learning” Johna Hattiego)

Budowa informacji zwrotnej

Informacja zwrotna składa się z czterech zasadniczych części, które powinny stanowić oddzielne zdania (ważne, aby nie stosować pomiędzy nimi spójników typu *ale*). W pierwszych dwóch częściach odnosimy się tylko do wcześniej określonych i znanych uczniom kryteriów sukcesu (w ocenianiu kształtującym: *nacobezu*) dla danego zadania. Oznacza to, że przed zadaniem pracy powinniśmy poinformować uczniów, co będzie podlegało analizie i tylko do tego odnosimy się w informacji zwrotnej. Z tym, że w **części pierwszej** budujemy komunikat pozytywny, w którym doceniamy czy wyrażamy uznanie, podając konkretne elementy i unikając pustych pochwał. Natomiast w **drugiej części** IZ przekazujemy, czego brakuje w analizowanej pracy lub co w niej wymaga korekty. Pamiętajmy, aby nie oceniać, czyli skupiać się na faktach, a pomijać nasze założenia, uczucia lub osądy. Część trzecia i czwarta IZ ma służyć doskonaleniu się ucznia, zatem w **trzeciej części** przedstawiamy, co i w jaki sposób zmienić, uzupełnić lub poprawić, aby praca była jeszcze lepsza. Natomiast w **czwartej** wskazujemy działania, które są potrzebne, aby uczenie się przyniosło lepsze rezultaty i uczeń mógł zrobić postęp w zakresie umiejętności, które kształciło wykonywane zadanie. W tym miej-

scu należy zwrócić uwagę, że uczniowie przyzwyczajeni do oceniania stopniami przeważnie nie potrafią korzystać z informacji zwrotnej, dlatego rolą nauczyciela jest ich do tego zachęcić i przygotować.

Rodzaje informacji zwrotnej

Informacji zwrotnej udziela się ustnie lub pisemnie.

Pisemna informacja zwrotna może mieć następujące formy:

graficzną – w takim wypadku kryterium sukcesu zaznaczamy odpowiednim kolorem (np. zielony, żółty i czerwony) lub odhaczamy, gdy jest spełnione; przykład³:

Kryterium sukcesu	legenda
1. opisuję osie układu współrzędnych wraz z jednostkami	bardzo dobrze
2. odpowiednio skaluję osie układu współrzędnych	wystarczająco
3. dobrze zaznaczam punkty pomiarowe	wymaga poprawy
4. jeżeli jest to możliwe zaznaczam niepewności pomiarowe	
5. dopasowuję prostą do danych	

Amenhotepie pracę wykonałeś bardzo starannie :) Widzę, że jest mały błąd w kryterium 5. Wróć do tekstu o dopasowaniu prostej do punktów pomiarowych i zwróć uwagę jaki warunek MUSI być spełniony aby uznać, że prosta jest dobrze dopasowana. Pamiętaj, że możesz też wykorzystać arkusz kalkulacyjny, dzięki czemu będziesz mógł porównać swój wynik pracy, a w przyszłości tak przedstawiać opracowanie swojej pracy doświadczalnie.

tabelaryczną, w której przy pomocy odpowiednich znaków informujemy ucznia o stopniu realizacji danego kryterium; przykład:

Kryterium sukcesu		legenda
1. potrafię z treści zadania wywnioskować czy spełniona jest I czy II zasada dynamiki Newtona	++	++ bardzo dobrze
2. umiem sporządzić rysunek sił działających w układzie	++	+ wystarczająco
3. potrafię określić rodzaj ruchu ciała	++	- wymaga poprawy
4. potrafię opisać matematycznie zadanie	+	
5. potrafię przekształcić otrzymane równania i wyznaczyć szukaną wielkość	++	
6. w obliczeniach stosuję jednostki podstawowe wielkości	-	

Hatszepsut widzę, że zadanie wykonałeś zrozumiale, rysunek sił jest bardzo czytelny (napewno ułatwia rozwiązanie). Zauważyłem jeden dość typowy błąd - zastosowany wzór na prędkość ciała (leżor na prędkość zależy od ruchu). Widzę, że wiesz, że w zadaniu mamy do czynienia z ruchem jednostajnie przyspieszonym (II zasada dynamiki Newtona). Niestety pojawił się wzór na ruch jednostajny. Zauważyłem jeszcze jeden błąd, w obliczeniach stosowana jest masa w gramach, a siła w „kiloneutonach”. Zastanów się jakie są jednostki podstawowe tych wielkości i podejmij próbę rozwiązania zadania jeszcze raz. Spróbuj stworzyć jedną, całościową mapę myśli z ostatnich trzech działań, poszukaj związków między wydanymi sobie różnymi zagadnieniami fizycznymi. Powodzenia

opisową – jest to forma najbardziej czasochłonna, polecana raczej do wykorzystania dla większych działań ucznia (praca klasowa, projekt); przykład dla zadania wykonanego idealnie:

Hufu, rozwiązałeś problem III bezbłędnie i – co najważniejsze – podeszedłeś do niego bardzo kreatywnie. Jeżeli jesteś zainteresowany egipską księgą umarłych, to polecam Ci dwie książki: 1. Mirosław Barwik, „Księga wychodzenia za dnia”, 2. „Księga Amduat” wydawnictwa Armoryka.

² John Hattie, *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.

³ Przykłady informacji zwrotnych udzielonych uczniom podczas realizacji innowacji pedagogicznej *Gdy Słońce było Bogiem*, opisaną w artykule *Gdy Słońce było Bogiem, czyli grywalizacja na lekcjach fizyki*, opublikowanym w nr 120 „Edukacji Pomorskiej” (s. 45-48), <https://www.pcen.gda.pl/publikacje/edukacja-pomorska>.

Informacja zwrotna – podsumowanie

Należy pamiętać, aby informacja zwrotna była oparta na faktach (rzeczowa), odnosiła się tylko do danej pracy ucznia, ewentualnie do procesu uczenia się, a także była sformułowana w zrozumiałym dla ucznia języku, wspierała jego proces uczenia się i – co najważniejsze – zachęcała do podjęcia dialogu ucznia z nauczycielem. I jeszcze jedno: starajmy się pisać IZ jako komunikat *Ja*, nie stosujmy komunikatów *Ty*.

A tak uczniowie opisują lekcje fizyki realizowane metodą grywalizacji i przy zastosowaniu informacji zwrotnej:

Moim zdaniem, fizyka w tym roku wypadła nieźle pod kątem zdawalności. Nowy system oceniania i IZ wprowadziły ciekawe możliwości. Liczne wykonywane doświadczenia były czymś innym niż dotychczas w podstawówce. Fizyka w tym roku była ciekawym przeżyciem oraz jest wprowadzeniem w świat dalszej edukacji i nauki.

Bardzo polubiłyśmy fizykę. Lekcje są ciekawe oraz system informacji o poprawności wykonania zadania i punktów bardzo ułatwił zapoznanie oraz przyzwyczajenie się w liceum. Dzięki tej grze [autor: zastosowanie grywalizacji] nabrałyśmy większej ochoty do uczenia się tego przedmiotu, mocno urozmaiciła ona lekcje. Bardzo podoba mi się to, że wiemy, za co jesteśmy oceniani, mamy dużo prac w grupach przy tworzeniu zadań, a także podczas robienia eksperymentów. Sprawia to, że łatwiej przyswoić dany materiał i kładzie się nacisk, także na praktykę. Nie wkuwamy tylko teorii, teoria bez praktyki nic nam nie da.

Przytul błęda ze swoją klasą!

z Magdaleną Plewowską-Semik,
koordynatorką programu Szkoła z Klasą, rozmawia Karina Cywińska

**Fundacja
Szkoła z Klasą**

Karina Cywińska: Błądzić to ludzka rzecz. A jak błędzić, to z klasą. Czy w szkole jest miejsce na popełnianie błędów?

Magdalena Plewowska-Semik: W Fundacji Szkoła z Klasą chcemy odczarować błędy, aby pomóc dzieciom i młodzieży zrozumieć, że są one nieuniknionym elementem rozwoju, zdobywania doświadczenia oraz wiedzy. Chcemy także w ten sposób zminimalizować stres wynikający z obawy przed ich popełnianiem. Dlatego spersonifikowaliśmy błędy i nadaliśmy im formę, która inspirowe, ociepla ich wizerunek oraz zachęca do pracy z nimi.

Kiedy słyszymy słowo **BŁĄD**, pierwsze skojarzenie przeważnie jest negatywne. Uruchamia ono strach, obawę przed oceną, wyśmianiem, a czasami – zawód lub niepewność, może nawet wycofanie. Dla uczniów i uczennic błąd jest równoznaczny z niższą oceną ze sprawdzianu czy wypowiedzi ustnej. Nie doszukują się w nim czegoś więcej, czegoś, co może pozytywnie wpłynąć na ich proces uczenia się oraz rozwój. Dlatego tak ważna jest rola dorosłych: nauczycieli, nauczycielek, ale także rodziców oraz opiekunów, którzy mogą wpływać na takie stereotypowe myślenie i zastępować je podejściem osławiającym popełnianie błędów oraz przedstawiającym je jako ważny element nabywania nowych kompetencji i kształtowania postaw.

Fundacja Szkoła z Klasą już od 4 lat podkreśla znaczenie włączania refleksji na temat błędów do procesu uczenia się. Docieramy do szkół w całej Polsce z misją osławiania błędów, wyposażając edukatorów w materiały dydaktyczne do wykorzystania na lekcjach i proponując metodę Design Thinking jako dobrą praktykę w pracy z błędami w szkole. W ubiegłym roku szkolnym Fundacja wystartowała z kampanią *Przytul Błęda*, w której zachęca szkoły do pracy z błędem podczas lekcji. Nauczyciel może osławiać z całą klasą temat porażek przy pomocy 5 maskotek o kształcie przypominającym wielbłądy, które w atrakcyjny sposób ukazują różnorodność popełnianych błędów. Według ekspertek Fundacji Szkoła z Klasą proponowane działania wzmacniają odporność psychiczną uczniów i uczennic, bo pozwalają dbać o ich dobrostan. Dlatego tak ważne jest odczarowanie błędów i mówienie o nich w szerszym niż dotychczas kontekście edukacyjnym.

K.C.: Wielbłądy – skąd pomysł na taką opowieść o błędach i na kampanię?

M.P.-S.: Jak powiedziałam wcześniej, błąd budzi lęk u uczniów i uczennic, ponieważ to jest kojarzone z gorszą oceną czy porażką. Takie odczucia często skutkują wycofaniem, strachem przed podejmowaniem nowych działań, a nawet niewiarą w swoje możliwości. Dlatego tak bardzo zależy nam, aby w codziennym kontakcie z młodymi ludźmi mówić im wprost, że błąd to coś więcej niż zła ocena i nie zawsze musi świadczyć o porażce. Szczególnie jest to ważne teraz – w związku z pogłębiającym się kryzysem zdrowia psychicznego młodych ludzi. Budowanie odporności psychicznej staje się priorytetem dla środowiska edukacyjnego, a akceptacja popełniania błędów, zrozumienie ich przyczyny i umiejętność radzenia sobie z nimi ma olbrzymie znaczenie w procesie nauki, ale też – socjalizacji szkolnej.

Według nas popełnianie błędów to naturalna, ludzka rzecz i warto ją zaakceptować. To także nowe, kształtujące doświadczenie, w oparciu o które możemy się rozwijać. W stworzonej przez nas opowieści i kampanii *Przytul Błęda* stawiamy nacisk na oswojenie błędów oraz zrozumienie ich roli i znaczenia. Przeistaczając błędy w sympatyczne, niecodzienne zwierzątka, przedstawiamy ich różnorodność, pozwalamy się im przyjrzeć i zrozumieć, z czego mogą wynikać oraz jak im zaradzić, aby uniknąć ich powtarzania. Stworzone w programie Szkoła z Klasą maskotki są po to, żeby *przytulać pomyłki, porażki, niedopatrzenia* – przyjmować je do swojego życia, godzić się na nie i czerpać z nauki płynącej z takiego doświadczenia. Stado Wielbłędów bardzo obrazowo pozwala wyjaśnić dzieciom, że błędy mają różnorodny charakter i genezę. Mogą być popełniane na różnych etapach działania oraz wynikać z kompletnie różnych powodów: wewnętrznych, jak: rozkojarzenie, brak motywacji czy konsekwencji, ale również zewnętrznych, sytuacyjnych, nie zawsze zależnych od nas. Gotowość na przyjęcie błędów do swojego życia to gotowość na doświadczanie, poznawanie, kreatywne radzenie sobie z nimi, a także sposób na zminimalizowanie stresu.

K.C.: Jak pracować z błędami w szkołach, gdzie jednak ich popełnianie jest podstawą do stawiania niskich ocen?

M.P.-S.: W polskim, tradycyjnym systemie nauczania, błędy są rzeczywiście tożsame z niższą oceną i tego pewnie łatwo nie zmienimy. Jednakże możemy w sposób celowy uświadamiać dzieciom i młodzieży, że pomyłki czy porażki mają szerszy kontekst. Warto pokazywać im, że potknięcia niosą ze sobą coś więcej niż tylko dwójkę czy jedynkę. Są wartością dodaną działań, jakie podejmujemy, a w zdobywaniu nowego doświadczenia są wręcz nieuniknione. Stąd tak ważna jest ich akceptacja.

W programie Szkoła z Klasą wypracowaliśmy sposoby, żeby nieco odmienić postrzeganie błędów, zrozumieć ich istotną rolę w procesie uczenia się, np. w pracy projektowej. Odczarowujemy błędy wspomnianym wcześniej stadem Wielbłędów, które inspirują do rozmów w środowisku klasowym. Pracujemy również metodą Design Thinking (DT), którą rekomendujemy do prowadzenia zajęć projektowych, podczas których tworzy się przestrzeń do rozmowy o błędach. Metoda ta składa się z 5 etapów. Jednym z nich jest prototypowanie – testowanie rozwiązania niedoskonałego, gdzie błąd może się zdarzyć, a wręcz jest pożądanym. Zakłada ona, że błędy są kluczową wartością procesu twórczego i przybliżają nas do otrzymania satysfakcjonującego efektu. Ta metoda stoi w całkowitej kontrze do podejścia racjonalno-analitycznego, w który analizujemy szczegółowo wszystkie dane, aby zminimalizować błąd i osiągnąć efekt. W DT, planując konkretne działanie: wydalenie czy projekt, chcemy – owszem – skoncentrować się

na osiągnięciu celu, ale nie w oparciu o wiedzę, a o testowanie możliwych, jeszcze niedoskonałych rozwiązań, analizę błędów oraz wdrożenie poprawek. Dobrym przykładem takiej aktywności w szkole jest m.in. przygotowanie wraz z uczniami projektu historycznej mapy okolicy. Uczniowie, chcąc stworzyć niezawodną mapę, najpierw nanoszą na nią znane sobie punkty, tworzą prototyp. Następnie testują przygotowany materiał z innymi osobami, sprawdzają czytelność i zrozumiałość mapy oraz to, czy odpowiada ona faktycznej topografii miejscowości. Analizują pomyłki, niedociągnięcia i niejasności, które pozwalają wyeliminować błędy w ostatecznym, gotowym do użytku dziele. Pracując z Design Thinking, pokazujemy w praktyce, jaka mądrość płynie z błędów, co z kolei daje dobry przyczynek do rozmowy o ich roli w życiu, rozwoju czy edukacji.

Chcąc oswajać błędy, warto też skorzystać z opowieści o ludziach, którzy odnieśli sukces oraz pokazać drogę, jaką przeszli. Praktycznie w każdej dziedzinie nauki znajdziemy pozytywne przykłady na to, jak popełnianie błędów zbliża do osiągnięcia celu – warto je przytaczać. W historii oraz współczesności jest wiele postaci, które dzięki wytrwałości i pracy na błędach osiągnęły swoje sukcesy: Maria Skłodowska-Curie, Thomas Edison, Walt Disney, J.K. Rowling i wiele innych potwierdza fakt, że bez popełniania błędów oraz ich późniejszej analizy nie osiągniemy efektu, o którym marzymy.

K.C.: Dlaczego oswajanie błędów jest tak ważne w pracy z dziećmi?

M.P.-S.: Pracując z błędami, dotykamy tematu dbałości o nasz dobrostan psychiczny. Kiedy dopuszczamy do siebie możliwość ich popełniania i akceptujemy fakt, że mogą się one zdarzyć, redukujemy stres oraz pozwalamy sobie na większą kreatywność i wolność myśli, wypowiedzi czy działania, co wpływa pozytywnie na proces twórczy. W ten sposób wzmacniamy też naszą odporność psychiczną. Dlatego naprawdę warto dzielić się z młodymi osobami podejściem, w którym błąd jest istotnym elementem całego procesu nauczania. Zachęcamy uczniów do testowania różnych rozwiązań oraz szukania pomysłów bez obawy przed oceną, pomyłką czy niedopatrzeniem. Mówienie o błędach na lekcji pozwoli zrozumieć dzieciom i młodzieży, że także w szkole jest przestrzeń na pomyłki i że nie muszą być one kojarzone tylko ze złą oceną, bo błąd zawsze można poprawić. Oczywiście w tym miejscu pojawiają się wątpliwości, czy ocenianie błędów na kartkówkach i mówienie o ich wartości to nie są zbyt niespójne działania. Jednakże, pomimo tego, że w polskim systemie edukacji jesteśmy zobowiązani do oceniania na podstawie błędów, warto rozmawiać o nich w niepiętnujący sposób i pokazywać ich szerszy kontekst. Tak, żeby dzieci i młodzież mogły je zaakceptować oraz rozumieć korzyści z nich wynikające. Dla rozwoju psychicznego

dziecka ważne jest, żeby błędy nie traumatyzowały i nie hamowały rozwoju. Dziecko, które czuje strach przed ich popełnieniem, staje się niepewne i zestresowane, wycofuje się, deprecjonuje same siebie oraz nie wierzy w swoją sprawczość. Z tego powodu tak istotne jest nauczania na różne sposoby, że błędy, pomyłki, porażki i lapsusy są czymś ludzkim, zdarzają się każdemu, a najważniejsze jest to, jak je przyjmiemy oraz przeanalizujemy, jak sobie z nimi poradzimy i czego się nauczymy na ich podstawie. Warto kształtować w dzieciach gotowość do odkrywania oraz doświadczania, nawet jeśli wiąże się to z popełnieniem błędów. Dobrze jest wzmacniać odwagę i akceptację dla podknięć, gdyż taka postawa będzie pomocna w dorosłym życiu i pozwoli budować odporność psychiczną, dla której, według nas, środowisko szkolne ma kluczowe znaczenie. I właśnie tego zagadnienia będzie dotyczyć nowa edycja programu Szkoła z Klasą.

K.C.: Czyli Wielbłądy ruszają w nowy rok szkolny z kolejną misją – wzmacniania odporności psychicznej młodych ludzi?

M.P.-S.: Wielbłądy są jednym z elementów programu Szkoła z Klasą, który w nadchodzącym roku szkolnym poświęcony będzie właśnie zagadnieniu zdrowia psychicznego. Nasze maskotki oczywiście będą nadal pomagać oswajać błędy, a to z kolei przyczyni się do zdobywania przez młode osoby kompetencji radzenia sobie ze stresem oraz rozpoznawania własnych emocji i regulowania ich. Jesteśmy przekonani, że szkoła może dbać o zdrowie psychiczne uczniów, dlatego właśnie w tym roku naszym priorytetem będzie budowanie odporności u uczniów

i uczennic. W naszym programie, realizowanym dzięki wsparciu finansowemu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, do tej pory udział wzięło blisko 150 tysięcy nauczycieli i dyrektorów szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych. A w tym roku zapraszamy kolejne 100 szkół z całej Polski, które dzięki wsparciu ekspertów Fundacji Szkoła z Klasą będą rozwijać swoje kompetencje i pracować nad wybranymi zagadnieniami związanymi z: kształtowaniem poczucia własnej wartości, wpływu i sprawczości czy też rozwojem samodzielności, wytrwałości i nastawienia na osiągnięcie celów. Jesteśmy przekonani, że szkoła może być miejscem budowania dobrych relacji rówieśniczych, poczucia wspólnoty i bezpieczeństwa oraz empatii. Będziemy starać się dbać zarówno o zdrowie psychiczne, jak i fizyczne; uczyć, jak radzić sobie ze stresem, rozumieć emocje, mieć uważność na siebie i innych oraz rozwijać krytyczne myślenie i rozumienie świata. Rekrutacja do programu ruszyła już 21 sierpnia, a na liście oczekujących na jej start było ponad 200 szkół. Czekamy właśnie na zapelnienie miejsc.

Dla osób, które nie wezmą udziału w programie, również mamy do zaproponowania wiele interesujących materiałów wypracowanych w naszych programach, które są dostępne bezpłatnie na stronie internetowej programu: www.szko-lazklasa.org.pl. Można tam znaleźć pomoce dydaktyczne, scenariusze lekcji oraz publikacje i kursy e-learningowe dotyczące wielu aktualnych dla szkolnictwa tematów, takich jak: obywatelstwo cyfrowe, integracja klas wielokulturowych, wspieranie zdrowia psychicznego uczniów, a także praktyk uważności dla nauczycielek i nauczycieli.

Karawana wielbłądów	
	Nieskończony – to projekt porzucony w trakcie. Zastanówcie się, co by się stało, gdyby mógł stanąć na własnych nogach, czego zabrakło, czy coś można było zrobić inaczej, a może – z czegoś zrezygnować, ale też: co było dobre i co chcielibyście czy chcielibyście powtórzyć.
	Niepotrzebny – to błąd, który nie powinien się zdarzyć, ale niestety się wydarzył; jak uniknąć podobnych sytuacji w przyszłości? Skąd się wziął? Jakie czynniki wpłynęły na to, że się pojawił?

	Nieudany – wyobraźcie sobie, że wkładacie w coś dużo pracy i energii, a na koniec okazuje się, że coś jest nie tak. Na przygotowany przez Was spektakl nie przychodzą widzowie albo niewiele osób bierze udział w szkolnym kiermaszu. Co poszło nie tak? O czym zapomnieliście lub czego nie wzięliście pod uwagę?
	Niedoskonały – jego oswojenie nauczy Was, że warto pokazać to, nad czym pracujecie, kiedy jest jeszcze niegotowe, a także otworzyć się na uwagi i sugestie, również te krytyczne. Zgoda na to, żeby zobaczyć niedoskonałości i przyjąć perspektywę innych daje szansę na uzyskanie naprawdę dobrego efektu końcowego.
	Obłądny – to błąd, który okazał się najlepszym możliwym scenariuszem. Coś, co na początku wydaje się prowadzić do katastrofy, a w efekcie przynosi efekt lepszy niż ten, który na wstępie zakładaliśmy. Takie błędy to prawdziwe perełki. Zastanówcie się, ile Obłądnych spotkaliście i spotkałyście na swojej drodze.

Fundacja Szkoła z Klasą to niezależna, edukacyjna organizacja pozarządowa. Powstała w 2015 r. w oparciu o doświadczenia jednej z największych i najbardziej rozpoznawalnych akcji społecznych: Szkoła z Klasą. Aktywnie wspiera nauczycielki i nauczycieli w wprowadzaniu do szkół innowacji edukacyjnych oraz nowych metod pracy. Łączy środowiska szkolne, biznesowe i organizacje pozarządowych, a wszystko to po to, aby skuteczniej realizować swoją misję zapewniania młodemu pokoleniu odpowiedniej edukacji. W jej dotychczasowych programach wzięło udział już prawie 10 tys. szkół, 120 tys. nauczycieli oraz ponad 1 milion uczennic i uczniów. Swoje działania skupia wokół 5 kluczowych obszarów: zdrowia psychicznego i fizycznego; rozwoju kompetencji cyfrowych i medialnych; wrażliwości społecznej i zaangażowania obywatelskiego; krytycznego myślenia; tworzenie angażującego środowiska uczenia się.

Więcej informacji: www.szkolazklasa.org.pl; www.facebook.com/fundacjaszkolazklasa; www.instagram.com/fundacjaszkolazklasa

Magdalena Plewowska-Semik – w Fundacji Szkoła z Klasą kieruje flagowym programem: Szkoła z Klasą; do zespołu dołączyła w 2021 r.; ekspertka w programach grantowych; absolwentka etnologii i antropologii kultury oraz Szkoły Trenerów Organizacji Pozarządowych; stypendystka International Visitors Leadership Program (USA, 2017).

Uczeń na zajęciach wychowania fizycznego – za co ocena?

Małgorzata Pogorzelska oraz Joanna Klonowska

Wychowanie fizyczne ułożone dla szczęścia człowieka powinno być takie, aby każdy mógł z niego korzystać.

Jędrzej Śniadecki

Od miesięcy toczą się rozmowy na temat zmian w polskim systemie edukacji. Jedną z nich dotyczy likwidacji ocen z muzyki, techniki, plastyki oraz wychowania fizycznego. Czym motywowana jest ten postulat? Zwolennicy takiego rozwiązania podkreślają, że w przypadku wymienionych przedmiotów należy doceniać zaangażowania uczniów; powinien liczyć się wysiłek młodych ludzi, a nie ich sprawność i talent. W przestrzeni publicznej pojawiły się takie głosy: *Jak porównywać talent plastyczny czy muzyczny dzieci? Jak można według tej samej tabelki mierzyć skok wzwyż dziecka, które jest szczupłe, skoczne i wysokie oraz dziecka, które ma kilkanaście centymetrów mniej? Przecież to jest w ogóle niedorzeczne. Zobaczcie, ilu uczniów właśnie dlatego przestaje chodzić na WF.* Jak widać, dyskusja na temat ocenienia na zajęciach wychowania fizycznego i jego kondycji wygląda na niekończącą się. Pomiar postępów uczniów to złożony proces, w którym należy wziąć pod uwagę wiele czynników. Ale czy wszyscy nauczyciele WF wiedzą, za co mogą oceniać? Czy dyrektorzy szkół wiedzą, po czym poznać, że WF w ich szkole udaje się i jakie elementy należy wspierać? Wśród najważniejszych obszarów oceny jakości wychowania fizycznego w szkole Frołowicz i wsp. (2004) wymieniają:

- **aktywność uczniów** (systematyczność w obowiązkowych zajęciach WF, częstość udziału uczniów w nieobowiązkowych zajęciach WF, poziom aktywności uczniów w czasie zajęć WF);
- **osiągnięcia edukacyjne uczniów** (umiejętności, wiedza i umiejętność zastosowania jej w działaniu, kondycja fizyczna);
- **obecność wychowania fizycznego w różnych przejawach szkolnego życia** (funkcjonowanie stowarzyszeń, organizacji, kół itp. działających w szkole na rzecz kultury fizycznej, zaangażowanie nauczycieli różnych specjalności w realizację celów edukacyjnych dotyczących zdrowia; obecność kultury fizycznej w szkolnych mediach społecznościowych);
- **upowszechnianie wzorów kultury fizycznej w środowisku lokalnym** (współpraca z rodzicami w sprawach dotyczących zdrowia, sportu i aktywności fizycznej uczniów; organizacja przez szkołę

lub z jej inicjatywy wydarzeń promujących wartości kultury fizycznej w środowisku lokalnym);

- **materiałny standard wychowania fizycznego** (stan bazy wykorzystywanej na potrzeby szkolnego wychowania fizycznego i sportu oraz podejmowanie działań zmierzających do jej rozwoju; wykorzystanie bazy, np. plan zajęć, dostępność dla różnych grup uczniów; wykorzystanie obiektów pozaszkolnych).

Wiele niepowodzeń szkolnego wychowania fizycznego, choćby w postaci obniżonej aktywności uczniów lub braku poczucia satysfakcji z zajęć, wynika z błędów popełnianych w związku z bieżącym ocenianiem oraz formułowaniem ocen klasyfikacyjnych z tak specyficznego pod tym względem szkolnego przedmiotu nauczania (Frołowicz, Klonowska, Pogorzelska, 2019). Zapraszam zatem na krótki quiz.

Które z poniższych właściwości może być przedmiotem oceny z WF? Odpowiedz TAK lub NIE.

- poziom umiejętności ruchowych z piłki siatkowej wykraczający poza program WF;
- zachowanie ucznia w czasie obowiązkowych zajęć WF;
- postęp szybkości mierzony testem biegu na 60 metrów;
- poziom siły mięśniowej mierzony czasem zwisu na drążku o ramionach ugiętych;
- wynik w teście Coopera;
- wiadomości na temat aktualnych wydarzeń sportowych wykraczające poza program WF;
- postęp gibkości mierzony za pomocą testu skłonu w siadzie prostym;
- używanie wulgaryzmów w trakcie lekcji WF.

Każde TAK udzielone w tym quizie oznacza postępowanie niezgodne z obowiązującym prawem oświatowym. Warto przypomnieć sobie podstawy prawne oceniania ucznia z zajęć wychowania fizycznego w szkole.

Ze względu na specyfikę WF, jednym z najważniejszych jego efektów jest wysoka aktywność ucznia. Ocenianie powinno nie tylko wspomagać uczenie się, lecz także pobudzać tę aktywność. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania... przedmiotem oceny z WF w szczególności powinien być wysiłek

wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki tych zajęć, w tym systematyczność udziału w zajęciach oraz aktywność ucznia w działaniach podejmowanych przez szkołę na rzecz kultury fizycznej. Kluczowym wydaje się uświadomienie, że WF odnosi sukces w innych momentach w szkole niż matematyka czy j. polski. Jest w gronie tych przedmiotów, w ramach których już sam aktywny udział ucznia jest osiągnięciem nauczyciela. Ponadto, zgodnie z rozporządzeniem, przedmiotem oceny może być poziom i postęp umiejętności oraz wiadomości wynikających z realizowanego programu WF. Z powyższego wynika, że katalog właściwości ucznia, które mogą być przedmiotem szkolnej oceny, ma charakter zamknięty. Nie pojawia się żadna wzmianka o formułowaniu oceny szkolnej na podstawie poziomu lub postępu wytrzymałości, siły itp. Z powyższego wynika, iż ustalanie bieżących i klasyfikacyjnych ocen z WF na podstawie wyników testów ogólnej sprawności fizycznej, np. szybkości, siły, wytrzymałości i gibkości, jest niedopuszczalne. Należy również pamiętać, że zgodnie z Rozporządzeniem MEN w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania... ocena zachowania nie ma wpływu na ocenę osiągnięć edukacyjnych ucznia.

Jak zaplanować ocenę wysiłku i osiągnięć edukacyjnych, aby nie stracić z horyzontu naszego ucznia – jego potrzeb i możliwości? Warto zadać sobie pytanie, co dla nas jest ważne w edukacji: proces uczenia się czy pomiar dydaktyczny? A może warto tak planować pomiar dydaktyczny, by był wartościową częścią procesu uczenia się? Zdaniem Marzeny Żylińskiej, twórczyni ruchu Budzących się Szkół, każdy pomiar dydaktyczny oznacza skrócenie czasu, który mógłby być przeznaczony na uczenie się ucznia. A co, jeśli dla wielu edukatorów celem edukacji nie jest nauka, lecz kontrolowanie, ocenianie, porównywanie uczniów i ich selekcja?

Planując ocenianie na zajęciach wychowania fizycznego trzeba pamiętać, że przedmiotem oceny bieżącej ucznia jest głównie jego wysiłek oraz osiągnięcia edukacyjne. Wskaźnikami wysiłku ucznia, wkładanego w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki lekcji WF są: systematyczność udziału w obowiązkowych zajęciach WF i aktywność w czasie tych zajęć oraz działalność na rzecz szkolnej kultury fizycznej, w tym udział w zajęciach nieobowiązkowych, np. reprezentowanie szkoły w zawodach (jako dodatkowe kryterium oceny). Frołowicz i Klonowska, autorzy programu wychowania fizycznego dla szkoły podstawowej *Medal dla Każdego* (Mdk, 2018) rekomendują dokonywanie oceny wysiłku po każdych odbytych 10 lekcjach WF. Taki rytm jest czytelny dla każdego ucznia i pozwala łatwo zrozumieć, także rodzicowi ucznia, skąd biorą się szóstki z zajęć WF.

Rekomendowane kryteria oceny wysiłku ucznia formułowanej po każdych 10 zajęciach wychowania fizycznego:

Celujący – uczeń brał udział we wszystkich zajęciach i co najmniej na 9 ćwiczył w sposób zbliżony do swoich maksymalnych możliwości; nigdy nie odmówił ćwiczeń.

Bardzo dobry – uczeń brał udział we wszystkich zajęciach i co najmniej na 7 ćwiczył w sposób zbliżony do swoich maksymalnych możliwości; nigdy nie odmówił ćwiczeń.

Dobry – uczeń brał udział w co najmniej 8 zajęciach i na co najmniej 5 ćwiczył w sposób zbliżony do swoich maksymalnych możliwości; nigdy nie odmówił ćwiczeń.

Dostateczny – uczeń brał udział w co najmniej 6 zajęciach i na co najmniej 2 ćwiczył w sposób zbliżony do swoich maksymalnych możliwości.

Dopuszczający – uczeń brał udział w co najmniej 5 zajęciach.

Podczas poszczególnych lekcji nauczyciel – na podstawie swoich obserwacji (bądź uczniowskiej samooceny) wykonywanych przez ucznia zadań – przekazuje informację o poziomie aktywności młodego człowieka. Pomocna może być skala dwustopniowa (+/–), wg której plus (+) otrzymuje uczeń, który ćwiczy w sposób zbliżony do swoich maksymalnych możliwości, natomiast minus (–) otrzymuje osoba która bez uzasadnionego powodu unika ćwiczeń. Uczeń, który w trakcie lekcji nie ćwiczy w sposób zbliżony do swoich maksymalnych możliwości, jednak nie unika ćwiczeń bez uzasadnionego powodu, nie otrzymuje ani plusa (+), ani minusa (–).

Warto pamiętać, że poziom aktywności jest zawsze odnoszony do indywidualnych możliwości ucznia (uczeń

zdolny vs. uczeń z obniżoną sprawnością). Ucznia, który z powodu uzasadnionych problemów zdrowotnych nie był obecny na części zajęć WF warto ocenić wg indywidualnych kryteriów. Obecność nieusprawiedliwiona lub niepodjęcie ćwiczeń w czasie lekcji rozumiane jest jako odmowa aktywności. Autorzy programu *MdK* przypominają, że – zgodnie z interpretacją Ministra Edukacji Narodowej – brak stroju sportowego nie jest podstawą do niepodjęcia aktywności w czasie lekcji WF; uczeń powinien podjąć ćwiczenie (jednak nie należy wówczas ocenić jego wysiłku jako *zblizonego do jego maksymalnych możliwości*) lub uznać, że odmawia wykonywania ćwiczeń.

Jednym z ważniejszych zadań WF jest przygotowanie ucznia do samodzielnych wyborów zachowań, które sprzyjają zdrowiu. Dlatego warto włączać uczniów w ocenianie własnej aktywności oraz przyjmowanie za nią odpowiedzialności. Temu może służyć samoocena – jedna z form wspierania uczniów w ich indywidualnym rozwoju.

Planując ocenę umiejętności i wiadomości, warto odpowiedzieć sobie na następujące pytania: Jakie umiejętności i wiadomości w kolejnych klasach będą podlegały ocenie? W jaki sposób sprawdzę, jaki uczniowie osiągnęli poziom lub jakiego dokonali postępu? W jaki sposób wykorzystam te informacje?

Ciekawym pomysłem w programie *MdK* jest powiązanie osiągnięć edukacyjnych uczniów oraz treści kształcenia z pięcioma kołami olimpijskimi. Zdobycie kolejnych kół jest efektem spełnienia wymagań określonych we wszystkich cyklach skojarzonych z danym kołem:

niebieskie koło olimpijskie: treści kształcenia dotyczące naturalnych form ruchu, w tym atletyki terenowej i lekkiej atletyki oraz idei olimpijskiej;

żółte koło olimpijskie: treści kształcenia dotyczące zabaw i gier ruchowych regionalnych oraz z różnych stron świata;

czarne koło olimpijskie: treści kształcenia dotyczące ćwiczeń kształtujących, gimnastyki podstawowej i nowoczesnych form fitness;

zielone koło olimpijskie: treści kształcenia dotyczące diagnozy sprawności i rozwoju fizycznego oraz zachowań zdrowotnych;

koło czerwone olimpijskie: treści kształcenia dotyczące gier sportowych oraz idei fair play.

Autorzy programu założyli, że zewnętrznym źródłem motywacji, mogącym wywołać pożądany poziom aktywności uczniów, jest perspektywa zdobycia na zakończenie każdego semestru (dwukrotnie w ciągu roku szkolnego) tytułowego medalu. Ważne, aby w odczuciach uczniów medal był dostępny dla każdego, bez względu na poziom uzdolnień czy demonstrowanej sprawności. Program zakłada, że każdy uczeń, który zdobędzie w trakcie półrocznej pięć kół olimpijskich, otrzymuje celującą ocenę klasyfikacyjną, której sportowym symbolem może być medal. Wyliczając ocenę klasyfikacyjną, należy zwiększyć znaczenie bieżących ocen wysiłku, nadając im – zgodnie z rozporządzeniem – zawsze wyższą rangę w stosunku do ocen osiągnięć edukacyjnych. Autorzy programu podkreślają, że wymagania w każdym z cykli dotyczą zarówno systematycznego udziału w zajęciach, jak i wysokiego poziomu aktywności, a także rozwoju specyficznych dla cyklu umiejętności i wiadomości. Program *MdK* nakłada na nauczyciela obowiązek dostosowania swoich wymagań również do potrzeb uczniów o niższym potencjale lub o specjalnych potrzebach edukacyjnych, tak aby i oni mogli zdobyć tytułowy medal – zgodnie z ideą *Medal dla KAŻDEGO*.

W przypadku oceny osiągnięć edukacyjnych program *MdK* sugeruje, że uczniów bardziej uzdolnionych należy oceniać w większym stopniu za osiągnięty poziom, a uczniów o mniejszym potencjale – za uzyskiwany postęp. Przystępując do oceny osiągnięć edukacyjnych, należy poinformować uczniów o: zadaniu, jakie będą musieli wykonać (przedmiot oceny), o warunkach, w jakich dokonamy obserwacji wykonywanego zadania (sposób oceny), a także o sposobie, w jaki odróżnimy lepsze wykonanie zadania od gorszego (skala i kryteria oceny).

A co, jeśli zajdzie potrzeba ustalenia oceny klasyfikacyjnej w drodze egzaminu klasyfikacyjnego lub poprawkowego bądź komisyjnego sprawdzianu umiejętności i wiadomości ucznia, który kwestionuje sformułowaną ocenę klasyfikacyjną albo ubiega się o ocenę wyższą niż ustalona? Wówczas należy uwzględnić wszystkie zgromadzone w ciągu całego roku szkolnego oceny wysiłku. Na początku roku szkolnego, informując uczniów i rodziców o wymaganiach edukacyjnych oraz sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych, a także o warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej, należy również poinformować o specyficznym, wynikającym z fragmentu rozporządzenia, sposobie ustalania oceny klasyfikacyjnej z WF w drodze procedur komisyjnych.

Przykładowy zapis w wewnątrzszkolnych zasadach oceniania mógłby brzmieć następująco:

Ocena klasyfikacyjna z wychowania fizycznego jest ustalana na podstawie:

- *wysiłku ucznia w wywiązywaniu się z obowiązków wynikających ze specyfiki tych zajęć, w tym systematyczności udziału w zajęciach oraz*
- *osiągnięć edukacyjnych ucznia, czyli umiejętności ruchowych i umiejętności zastosowania wiedzy w działaniu.*

Udział oceny wysiłku w ocenie klasyfikacyjnej stanowi 2/3, udział oceny osiągnięć – 1/3, a ocenę klasyfikacyjną ustala się wg wzoru: $OK = (2 \times OW + OU) / 3$, gdzie:

OW – średnia bieżąca ocena wysiłku z całego roku;

OU – ocena umiejętności i wiadomości ustalona w trakcie egzaminu.

Egzamin klasyfikacyjny i poprawkowy z wychowania fizycznego ma przede wszystkim formę zadań praktycznych i dotyczy jednej składowej oceny klasyfikacyjnej – osiągnięć edukacyjnych. Wymagania (zadania) dla ucznia w ramach egzaminu klasyfikacyjnego dotyczą umiejętności ruchowych oraz umiejętności zastosowania wiedzy w działaniu. Zadania dla ucznia wynikają z realizowanego programu wychowania fizycznego i obejmują osiągnięcia ucznia przewidziane w rocznym planie pracy dla klasy w aktualnym roku szkolnym (Frółowicz, Klonowska, Pogorzelska, 2019).

Jednym z powszechnych błędów w praktyce szkolnego wychowania fizycznego jest utożsamianie wyników pomiarów różnych właściwości ucznia z jego oceną. Ocenie szkolnej mogą podlegać te właściwości, które są rezultatem pracy nauczyciela i ucznia. Dlatego uzależnienie oceny szkolnej od uzyskanego czasu na 1000 m jest pozbawione sensu. Osiągnięty poziom i odnotowany postęp sprawności są w dużej mierze warunkowane czynnikiem genetycznym. Ani poziom, ani postęp sprawności fizycznej ucznia nie mogą być przedmiotem oceny z wychowania fizycznego. Ocenianiu mogą podlegać umiejętności

i wiadomości związane z samooceną sprawności fizycznej. Natomiast np. opanowanie zestawu asan wchodzących w skład *Powitania Słońca* leży w granicach możliwości każdego ucznia, więc może stanowić jeden z przedmiotów oceny z WF (Grabowski, 2000).

Zanim wystawisz uczniowi stopień, zastanów się, jaki udział w ocenie mogą mieć jego predyspozycje genetyczne, a jaki – wybrany przez Ciebie sposób uczenia? Jakie są dotychczasowe doświadczenia motoryczne ucznia oraz stopień jego aktywności na Twoich zajęciach? Zdaniem Tomasza Frółowicza (wykład dla studentów AWF i S Gdańsk) *uczeń, który uczestniczył we wszystkich zajęciach i w czasie zajęć wykonywał na miarę swoich możliwości wszystko, co zaplanował dla niego nauczyciel, nauczył się wszystkiego, czego mógł się nauczyć pod opieką tego nauczyciela*. Ocenianie z WF nie może być wymierzaniem sprawiedliwości, ma wspierać rozwój młodego człowieka. Każdy uczeń powinien mieć prawo do rozwoju w granicach swoich możliwości, a nauczyciele WF powinni zadbać o to, aby młodzi ludzie nie czuli, że zawodzą (Marzena Żylińska). Nam, nauczycielom, wydaje się, że wszystkich uczniów musimy przygotować do tych samych wyścigów i że wszyscy w tym samym czasie muszą dobiec do tej samej mety. A w życiu sukces zależy od różnorodności talentów (Anna Szulc). Powinniśmy stwarzać sytuacje edukacyjne, dzięki którym uczeń doświadczy częściej smaku sukcesu niż goryczy słabości. Sposób komunikacji z młodym człowiekiem (sposób formułowania oceny, mimika, gesty i wypowiedane słowa) powinien budować w nim poczucie własnej wartości oraz sprzyjać akceptacji siebie jako uczestnika różnych form aktywności fizycznej. Przekonanie o swojej nieporadności, brak wiary we własne możliwości oraz antycypowanie porażki to hamulce aktywności naszego ucznia. Jeśli chcemy, aby młodzi ludzie byli aktywni i rozwijali się na miarę swoich możliwości, to jak najczęściej dawajmy im szansę odczuwania satysfakcji z wysiłku podjętego na zajęciach wychowania fizycznego (Frółowicz, Przysiężna 2001).

Bibliografia:

Frółowicz, T., Pogorzelska, M., Klonowska, J. (2013). WF z klasą w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej. Od planowania do oceniania. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji

Frółowicz, T., Lewandowski, M., Madejski, R., Muszkieta, R., Pośpiech J. (2004). Wychowanie fizyczne w nowoczesnych systemach edukacyjnych. Warszawa: Instytut Sportu

Frółowicz, T., Przysiężna, B. (2001). Moja sprawność i zdrowie. Przewodnik metodyczny dla nauczycieli II etapu edukacji. Gdańsk: Wydawnictwo Fokus

Frółowicz, T., Klonowska, J. (2019). Medal dla KAŻDEGO (MdK), Program nauczania wychowania fizycznego dla szkoły podstawowej. Warszawa: ORE

Frółowicz, T., Klonowska, J., Pogorzelska, M. (2019). Zdrowie dla KAŻDEGO (ZdK), Program nauczania wychowania fizycznego dla szkoły ponadpodstawowej. Warszawa: ORE

Grabowski, H. (2000). Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym. Kraków: Oficyna wydawnicza „Impuls”

Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa, wychowanie fizyczne (2017). Opis wymagań ogólnych oraz szczegółowych wraz z zalecanymi warunkami i sposobem realizacji

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej (2019) w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych

Joanna Klonowska – nauczycielka wychowania fizycznego; wykładowczyni na Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku; metodyk wychowania fizycznego; doradczyni metodyczna w Sopotkim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli; współtwórczyni gdańskiego programu aktywności zdrowotnej dla uczniów klas 0-III FitKlasa; współautorka i prowadząca warsztaty metodyczne: dla nauczycieli WF na temat planowania pracy nauczyciela i oceniania uczniów oraz dla dyrektorów szkół na temat stymulacji jakości wychowania fizycznego; współautorka podręcznika metodycznego *WF z klasą – od planowania do oceniania* oraz pięciu programów nauczania wychowania fizycznego nagrodzonych w konkursie Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie.

dr Małgorzata Pogorzelska – nauczycielka wychowania fizycznego; doktor nauk o kulturze fizycznej; nauczyciel akademicki na AWFIS w Gdańsku; doradca metodyczny ds. WF w PCEN w Gdańsku; współtwórca gdańskiego programu aktywności zdrowotnej dla uczniów klas 0-III FitKlasa; ekspert programu Fit-School; współautorka i prowadząca warsztaty metodyczne dla nauczycieli na temat planowania pracy nauczyciela i oceniania uczniów oraz dla dyrektorów szkół na temat stymulacji jakości wychowania fizycznego; współautorka czterech programów nauczania wychowania fizycznego nagrodzonych w konkursie Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie oraz podręcznika metodycznego *WF z klasą – od planowania do oceniania*.

Czy oceniać? Jak oceniać?

Anna Stankiewicz

Kto z Was lubi być oceniany? Kto lubi hospitację, niech podniesie rękę. Ja nie. Nawet jeżeli nie wiążą się one z otrzymaniem konkretnej oceny na piśmie – i tak czujemy się oceniani. Ja zawsze mam wrażenie, że ktoś czeka tylko na moje potknięcie. Hospitacje na szczęście zdarzają się raczej rzadko. A co, gdyby ktoś codziennie nas obserwował i oceniał, jak pracujemy oraz prowadzimy zajęcia? Nich każdy sam się nad tym zastanowi.

Jak zatem sprawdzić, czy nasze wysiłki przynoszą efekty, czy nasi uczniowie rozwijają się i nabywają wiedzę?

Po pierwsze trzeba **zmienić myślenie**. Szukajmy sukcesów, a nie – porażek. Szukajmy rozwoju, a nie – błędów. Jeżeli zaczniemy w ten sposób patrzeć na uczniów, sześciostopniowa skala ocen przestanie nam wystarczać, nawet jeżeli wyrażamy ją w zabawnych znaczkach chmurek i słoneczek.

Mam to szczęście, że pracuję obecnie we wczesnej edukacji, prowadzę klasę II integracyjną. Ze starszych klas uciekałam przed ocenami właśnie, ponieważ nie udało mi się przeprowadzić w placówce rewolucji i przejść do oceniania kształtującego zamiast liczbowego. Nie była na to gotowa ani szkoła, ani rodzice. Teraz pracuję na początku ścieżki edukacyjnej, z nowym pokoleniem uczniów i rodziców. Mam nadzieję, że będzie ono otwarte na sukces, a nie skoncentrowane na liczbach.

Jak to robię? Od pierwszego dnia zapominam o jakimkolwiek ocenianiu, porównywaniu i rywalizacji. Patrzę na każdego z moich uczniów oddzielnie, absolutnie nie porównuję go z nikim i niczym. Szukam jego dobrych, mocnych stron oraz przestrzeni i umiejętności, nad którymi warto jeszcze popracować. Od początku mówię, że za swoją pracę nie dostaną oceny. Za każdym razem tłumaczę dzieciom, że robią to dla siebie, a nie dla mnie i uświadamiam im, czego się przez daną pracę uczą. A kiedy początkowo pytali mnie ciągle, czy ta praca jest na ocenę i mówili, że bardzo chcą dostać ocenę, wstawiłam każdemu... to, co sobie zażyczył. Niektórzy dostali kwiatki, inni – słoneczka, jeszcze inni – szóstki, siódemki, a nawet czwórki (bo takie było życzenie danego dziecka). Wtedy przestało to być oceną, a stało się nagrodą za pracę; dzieci otrzymywały to, do czego przyzwyczyły się w przedszkolu. A potem zaczęłam pracować na tym, żeby praca uczniów nie była związana z motywacją zewnętrzną, ale ich wewnętrzną potrzebą zdobywania wiedzy oraz ciekawością świata.

W klasie I zaczęłam od zmiany sposobu pracy. Sięgnęłam po metodę projektów: bohater naszej klasy (Tęczowy Pędziwiatr) przysłał nam list, opowiadający o jakimś temacie tak ciekawie, że uczniowie od razu dawali się wciągnąć w to zagadnienie. Dzieciaki zasadniczo są niesamowicie ciekawe świata i chcą się dowiadywać nowych rzeczy. Problemem jest to, że my w szkole je zanudzamy czytankami o Ali, która ma Asa. Wtedy rzeczywiście trzeba szukać dodatkowych nagród oraz motywacji, żeby chciały się uczyć. Kiedy jednak jakiś temat je wciągnie, trudno czasami nam dorosłym potem nadążyć za nimi oraz ich entuzjazmem i ciekawością. Kiedy już zapalą

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

się do tematu, siadałam z nimi i wspólnie zastanawiamy się, czego chcieliby się dowiedzieć o danym zagadnieniu. Początkowo to ja tworzyłam mapę projektu, zapisując tematy i dziedziny, które chcemy w nim opracować. Moi uczniowie szybko zrozumieli, po co mają uczyć się czytać i pisać: na przykład po to, żeby móc czytać samodzielnie listy od Tęczowego Pędziwiatra oraz samodzielnie tworzyć mapy projektu. Bo dla nich to, że nauczyciel oddaje im swoją władzę i pozwala samemu decydować o tym, czego będą się uczyć, jest niesamowicie budujące oraz motywujące. Samodzielność i odpowiedzialność za swoje działania – to już prawie jak dorosłość. Nie mają jeszcze świadomości, że list od bohatera był tak przemyślany, żeby nauczyciel się dokładnie tego, co zaplanowałam. Pierwsze projekty były bardzo trudne. Uczniowie nie rozumieli, jak mają sami stawiać pytania, jak planować, czego się nauczą. Ale po pewnym czasie zaskakiwali już swoimi pytaniami nawet mnie. Potem w trakcie zajęć często odwoływałam się do mapy projektu i tego, że sami chcieli się tego uczyć oraz zaplanowali dany temat jako konieczny do zrealizowania całego przedsięwzięcia. Na zakończenie Tęczowy Pędziwiatr przysyłał nam list z gratulacjami i znaczki projektu, na potwierdzenie, że go wykonaliśmy. To była duża nagroda. Cały pomysł oparty była na mechanizmie zuchowych sprawności zespołowych. Kto był harcerzem, łatwiej to zrozumie.

Kolejnym elementem pracy w klasie I była tablica sukcesów. Na tablicy porannej (no cóż, szkolne poranki to kolejny ciekawy temat, na inny artykuł...) nad domem projektów mieliśmy słońce z napisem *Mój sukces* oraz obłoczki z imionami wszystkich dzieci. W każdy piątek rano robiliśmy podsumowanie tygodnia: rozmawialiśmy o tym, co się działo, co się uczniom podobało, co nie oraz ile zagadnień naszego projektu już zrealizowaliśmy i ile nam jeszcze zostało. A następnie każde z dzieci na małej kartce miało wypisać, co było dla niego jego największym sukcesem w tym tygodniu (i znów ta potrzeba, żeby móc zapisać to samodzielnie). Początkowo dzieci

nie miały pojęcia, co to znaczy, że mają same wskazać swoje sukcesy. Pomagałam im wtedy coś wymyślić: to, że poradzili sobie sami w szatni, przeczytali pierwszy wyraz samodzielnie, nie zapomnieli o piórniku, czy nawet to, że nie marudzili podczas wyprawy w tym tygodniu, choć bolały ich nogi. Kiedy zrozumieli, że każdy sukces jest ważny – nawet to, że pomogli mamie gotować obiad i wyszedł całkiem niezły – wskazywanie własnych sukcesów stało się ich radością. Bo każdy pragnie sukcesów, tylko niewielu z nas zauważa, jak wiele ich odnosimy.

W klasie II chciałam, aby sukcesy stały się bardziej ukierunkowane na to, co zaplanuję do realizacji w ramach pracy dydaktycznej. Powstała *Liga Mistrzów*. I znów opierała się ona na idei zuchowych sprawności, tym razem indywidualnych. Na tablicy pojawiły się kartki ze sprawnościami – początkowo był to *mistrz alfabetu*, *mistrz kaligrafii*, *mistrz tabliczki mnożenia przez 1* oraz *mistrz tabliczki mnożenia przez 2*. Co piątek każdy miał okazję udowodnić, że już jest w danej dziedzinie mistrzem. Jeżeli mu się udało, mógł się wpisać na daną kartkę; jeżeli nie, nic się nie działo, a uczeń wiedział, że może próbować za tydzień. W ten sposób nagrodą stawało się zdobycie danej umiejętności i możliwość podpisania się pod nią. Co więcej, mistrzostwa były otwarte: przez cały rok dopisywałam kolejne umiejętności, ale też uczniowie mieli prawo zgłaszać swoje propozycje. Osoba, która miała pomysł na mistrzostwo, zgłaszała go do mnie. Tworzyliśmy wspólnie zadania, które trzeba wykonać, żeby zostać mistrzem w danej dziedzinie, a zadania były praktyczne oraz wcale nie takie proste. I w ten sposób pojawił się *mistrz przyrody*, a także *mistrz piłki nożnej*.

Czy mieliśmy sprawdziany? Tak: sprawdzaliśmy, czy dobrze pracowałam. Każde z dzieci dostawało kartę pracy, a ja tłumaczyłam im, że muszą wypełnić ją absolutnie uczciwie, bo jeżeli dobrze ich uczyłam, to będą umieli to zrobić. A jeżeli nie będą umieli, to niech to napiszą – żebym wiedziała, że jakiś temat źle wytłumaczyłam czy za mało utrwalałam i muszę się poprawić.

FORUM EDUKACYJNE

Fot. Archiwum szkolne

W jaki sposób oceniałam prace domowe oraz wypracowania? Opisywałam słowami, co każdy uczeń zrobił świetnie, co mi się najbardziej podobało, a co mógłby poprawić. Miałam też 20 pieczątek z różnymi emotkami – czasem każdy mógł w nagrodę wbić sobie pieczątkę pod swoją pracą. Taką, jaką chciał. Dziewczynki najczęściej wybierały różne uśmiechnięte buźki, a chłopcy... dla nich im gorsza mina, tym lepiej. I nie musieli łobuzować, przeszkadzać czy źle się zachowywać, żeby taką dostać. Bo mogli ją sami wybrać.

Anna Stankiewicz – nauczyciel wczesnej edukacji w Szkole Podstawowej nr 17 w Gdańsku; matematyk, pedagog specjalny i logopeda; praktyk oraz tutorka programów wspierających efektywną i efektowną naukę matematyki.

Program wychowawczo-profilaktyczny szkoły wsparciem dla dzieci i młodzieży

*Łukasz Franków, nauczyciel-konsultant PCEN
ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej*

12 czerwca 2024 r. Minister Edukacji Narodowej Barbara Nowacka ogłosiła kierunki realizacji polityki oświatowej państwa. Szczególną uwagę zwracają te, które dotyczą zdrowia psychicznego, aktywności fizycznej, kompetencji emocjonalno-społecznych oraz edukacji włączającej, gdyż są one konsekwencją zapowiedzi ministerstwa, że dobrostan dzieci i młodzieży oraz troska o ich rozwój fizyczny i emocjonalny będą należały do głównych zadań resortu edukacji.

Główne kierunki polityki oświatowej państwa w rozpoczynającym się roku szkolnym 2024/2025 to m.in.:

- Edukacja prozdrowotna w szkole – kształtowanie zachowań służących zdrowiu, rozwijanie sprawności fizycznej i nawyku aktywności ruchowej, nauka udzielania pierwszej pomocy.
- Szkoła miejscem edukacji obywatelskiej, kształtowania postaw społecznych i patriotycznych, odpowiedzialności za region i ojczyznę. Edukacja dla bezpieczeństwa i proobronna.
- Wspieranie dobrostanu dzieci i młodzieży, ich zdrowia psychicznego. Rozwijanie u uczniów i wychowanków empatii i wrażliwości na potrzeby innych. Podnoszenie jakości edukacji włączającej i umiejętności pracy z zespołem zróżnicowanym.

Umieszczenie wartości: zdrowia, aktywności fizycznej, empatii, wrażliwości, postaw społecznych, bezpieczeństwa i akceptacji różnorodności na liście priorytetów naszej edukacji wskazuje, że działania w obszarze wychowania oraz profilaktyki będą szczególnie ważne dla wszystkich szkół i placówek oświatowych w Polsce w nowym roku szkolnym.

Tegoroczne kierunki realizacji polityki oświatowej państwa nawiązują do kluczowych współczesnych problemów, które są tematami licznych badań i dyskusji. Nie tylko w obszarze edukacji, lecz także kondycji fizycznej i psychicznej młodego pokolenia. Wielokrotnie wymieniane w debacie publicznej zagadnienia, takie jak: brak dostępu do specjalistycznej pomocy psychologicznej, kryzys psychiatrii dziecięcej, przeciążenie technologią informacyjną, niski poziom aktywności fizycznej oraz narastające problemy w zakresie kompetencji emocjonalno-społecznych, wynikają z jednej strony z rozwiązań systemowych, które nie nadążają za współczesnymi wyzwaniami, z drugiej zaś – ze zjawisk o charakterze globalnym. Wydawać by się więc mogło, że szkoły mają bardzo ograniczone możliwości wpływu na zmianę sytuacji w tym zakresie (np. na zwiększenie dostępności do specjalistycznej pomocy psychologicznej).

Od wielu lat szkoły dysponują jednak narzędziem, dzięki któremu mogą rozwijać kompetencje emocjonalno-społeczne, minimalizować zagrożenia związane z podejmowaniem zachowań ryzykownych oraz rozwijać kondycję fizyczną, zdrowie, relacje itd. Narzędziem tym jest program wychowawczo-

-profilaktyczny, który w obecnej formule funkcjonuje w polskim systemie oświaty od 2017 r. Zgodnie z podstawowymi założeniami opracowania skutecznego programu, punktem wyjścia jest diagnoza bieżących potrzeb wychowawczych środowiska szkolnego i lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem czynników ryzyka oraz czynników chroniących. Następnym krokiem jest zaplanowanie działań adekwatnych do rozpoznanych problemów, tak aby interwencje bądź minimalizowały negatywne skutki występujących w środowisku trudności lub zmierzały do ich całkowitego wyeliminowania, bądź też wspierały te obszary, które przyczyniają się do rozwoju kompetencji emocjonalno-społecznych i zdrowia. Ostatnim krokiem powinno być zbadanie efektywności, a także wprowadzenie modyfikacji w następnym roku szkolnym.

W kontekście dostrzeganych od kilkunastu lat trudności doświadczanych przez dzieci i młodzież oraz licznych dyskusji na ten temat, wydaje się, że szkolne programy wychowawczo-profilaktyczne są narzędziem niedocenianym. Siedliskowy charakter szkół, ich znajomość środowiska lokalnego, jego problemów i potencjału, powinny sprawiać, że stworzenie szkolnego systemu oddziaływań wychowawczych oraz profilaktycznych uwzględniających wspieranie potencjału uczniów i uczennic, może być odpowiedzią na część wymienionych wcześniej problemów.

W opracowaniu szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego pomocną będzie definicja wychowania zawarta w Ustawie Prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r. Trzeci punkt pierwszego artykułu ww. Ustawy wskazuje, iż w polskim systemie edukacji wychowanie rozumiane jest jako *wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacnianie i uzupełnianie przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży*. Przyjęcie tej definicji sprawia, że po pierwsze: każdy uczeń i każda uczennica postrzegani są holistycznie we wszystkich obszarach rozwojowych, a nauczyciele uznają za ważne wszystkie aspekty funkcjonowania młodego człowieka, zarówno jego słabe, jak i mocne strony. Tak rozumiane wychowanie zwraca uwagę, że tylko działania nakierowane na wszystkie sfery mogą służyć prawidłowemu i harmonijnemu rozwojowi. Ważne jest także to, że dzięki tej definicji szkolny program wychowawczo-pro-

filaktyczny otrzymuje określoną strukturę, zawierającą działania rozwijające i wzmacniające zarówno kompetencje społeczne, emocjonalne, intelektualne oraz dbałość o zdrowie i rozwój fizyczny, jak i świat wartości. Wymienione obszary stanowią także wskazówki do opracowania modelu sylwetki absolwenta.

Wychowanie rozumiane jako wspieranie wskazuje, że nauczyciele i nauczycielki powinni planować działania wychowawcze nie tylko dla uczniów, lecz także z uczniami, zakładając swój aktywny udział. Wspieranie to współtworzenie, odpowiadanie na potrzeby, podmiotowość i aktywność obu stron. Dlatego ważną częścią programu wychowawczo-profilaktycznego jest diagnoza potrzeb, możliwości, problemów i potencjału jego odbiorców. Warto w niej wykorzystać nie tylko dość powszechnie stosowane w szkołach ankiety, lecz także przeanalizować dane zawarte w szkolnej dokumentacji, przeprowadzić wywiady czy też wspólnie w zespole nauczycielskim dokonać analizy z wykorzystaniem modelu SWOT. Pozwala on na określenie zarówno obszarów wymagających wsparcia czy interwencji, jak i mocnych stron odbiorców programu, jego twórców oraz środowiska lokalnego. Praca z modelem SWOT skłania również do refleksji nad tym, jakie szanse i zagrożenia dla młodych ludzi mogą wynikać ze zjawisk społecznych, medialnych czy technologicznych, nie tylko w skali regionu, w którym znajduje się szkoła, lecz także ogólnopolskim (np. unikanie uczestnictwa w zajęciach wychowania fizycznego) czy nawet globalnym (np. spożywanie produktów z dużą zawartością cukru, soli lub wysoko przetworzonych).

Podczas opracowywania szkolnego programu wychowawczo-profilaktycznego warto odwoływać się do podstaw naukowych, do tego, co zostało już wdrożone, sprawdzone i ocenione jako skuteczne. Wykaz takich programów znaleźć można na stronie internetowej www.programyrekomendowane.pl. Mogą one również być pomocne w realizacji podstawowych kierunków polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2024/2025.

Literatura:

W. Poleszak, Z. B. Gaś, *Opracowujemy i ewaluujemy program wychowawczo-profilaktyczny szkoły*, Warszawa 2017

BHP, czyli... Błędy Hartują Pracowników

Anna Barabaś-Lepak
oraz Edward Dybowski

Przepisy BHP oraz kontrole sanepidu spędzają sen z powiek wielu nauczycielom posiadającym pracownię chemiczną czy przyrodniczą. Znaczna część reguł prowadzenia zaplecza naukowego, których zostaliśmy nauczeni i z których przez wiele lat korzystaliśmy, została zmieniona. Dodatkowo musimy się również podporządkować przepisom REACH i CLP, wprowadzanym przez urzędników z Unii Europejskiej.

W tym artykule opisujemy, w jaki sposób prowadzimy salę chemiczną oraz zaplecze chemiczne. I nie ma znaczenia, czy zaplecze to oddzielne pomieszczenie, czy też kilka szaf w sali lekcyjnej.

Nauczyciel chemii, poza wszystkimi obowiązkami wynikającymi z bycia pedagogiem, ma dodatkowo bardzo dużo zadań, których często nie widzą lub o których nie wiedzą inni nauczyciele czy nawet sama dyrekcja szkoły. Są to np.:

- nadzór nad dokumentacją laboratoryjną: aktualizowanie dokumentacji chemicznej – przepisów dot. przechowywania i korzystania z substancji chemicznych, Kart Charakterystyki (KCh) oraz instrukcji BHP dot. postępowania z mieszaninami chemicznymi stwarzającymi zagrożenia; prowadzenie wykazu (czy nawet sporządzenie go od zera) stosowanych substancji i mieszanin chemicznych; stworzenie elektronicznego inwentarza;
- kontrolowanie ilości odczynników i aktualizowanie ich spisu;
- dbanie o porządek i czystość na zapleczu chemicznym;
- czyszczenie szkła i sprzętu laboratoryjnego oraz ich konserwacja;
- przygotowywanie roztworów;
- przygotowywanie zestawów do warsztatów dla uczniów;
- składanie zamówień na sprzęt, szkło i odczynniki chemiczne,

Czynności te wymagają również czasu. Jak go wygospodarować? To pytanie pozostawiamy bez odpowiedzi.

Pracujemy w I Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Skłodowskiej-Curie w Tczewie i mamy ten komfort, że odczynniki przechowujemy w oddzielnym pomieszczeniu. Staramy się utrzymywać pracownię oraz zaplecze w jak najlepszej kondycji i zgodnie z literą prawa. Prowadzenie zaplecza oraz sali chemicznej, a także stosowanie niebezpiecznych substancji chemicznych i ich mieszanin regulują przepisy. Poniżej podajemy najważniejsze akty prawne dotyczące omawianej tematyki (ostatni z wymienionych poniżej

dokumentów zawiera najwięcej treści praktycznych związanych z przechowywaniem odczynników):

1. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.), Dział dziesiąty – BHP, m.in.: Art. 210, Art. 221. § 1, § 2, § 3;
2. Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (Dz. U. Nr 63, poz. 322);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. 2013 poz. 21);
4. Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2018 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz.U. 2018 poz. 1286);
5. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 169, poz. 1650 z późn. zm.), m.in.: § 2, § 41, § 44, § 93, § 103.1;
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 grudnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy związanej z występowaniem w miejscu pracy czynników chemicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 11, poz. 86 z późn. zm.), m.in.: § 7;
7. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 1 grudnia 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe (Dz. U. Nr 148, poz. 973);
8. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz. 690 z późn. zm.);
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 31.12.2002 roku w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003 Nr 6, poz. 69 z późn. zm.), m.in.: § 28, § 29, § 9;
10. Rozporządzenia Ministra Zdrowia z 25 sierpnia 2015 r. w sprawie sposobu oznakowania miejsc, rurociągów oraz pojemników i zbiorników służących do przechowywania

wywania lub zawierających substancje stwarzające zagrożenie lub mieszaniny stwarzające zagrożenie (Dz.U. 2015 poz. 1368), m.in.: § 5 (dot. znacznych ilości pojedynczej substancji);

11. REACH: Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) i utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów, zmieniające dyrektywę 1999/45/WE oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 793/93 i rozporządzenie Komisji (WE) nr 1488/94, jak również dyrektywę Rady 76/769/EWG i dyrektywy Komisji 91/155/EWG, 93/67/EWG, 93/105/WE i 2000/21/WE;
12. CLP: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniające i uchylające dyrektywy 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1907/2006.

Sala lekcyjna wraz z zapleczem chemicznym powinna posiadać pewne elementy niezbędne do prawidłowego funkcjonowania, takie jak:

- gaśnica kategorii A + B + C, umożliwiająca gaszenie trzech grup pożarowych: ciał stałych, cieczy i gazów palnych (w sali oraz na zapleczu chemicznym);
- apteczka w sali wg normy DIN 13157 (tzw. przemysłowa – apteczka dla szkół) ze wskazaniem osób upoważnionych do udzielania pierwszej pomocy);
- 2 dwukomorowe zlewozmywaki, 2 krany z bieżącą wodą;
- suszarka laboratoryjna nad zlewami;
- Regulamin Pracowni Chemicznej wywieszony w sali;
- Instrukcje BHP, Ochrony Przeciwpożarowej oraz Udzielania Pierwszej Pomocy;
- dygestorium/wyciąg w sali;
- karty Charakterystyki (KCh) w sali – dostępne dla każdego;
- wentylacja – dot. zaplecza; jeśli w sali lekcyjnej znajdują się szafy z odczynnikami, to one powinny też posiadać pewną wentylację (szczegóły zależą od rodzaju odczynników i producenta szaf);
- szafa na odczynniki i szafa na szkło laboratoryjne.

Sala chemiczna w I LO im. Marii Skłodowskiej-Curie w Tczewie

Poza podstawowym wyposażeniem przydaje się również:

- koc gaśniczy – powinien być na wyposażeniu szkoły (umożliwiający gaszenie przez odcięcie dopływu tlenu);
- maseczka jednorazowa do sztucznego oddychania (tak zwanego *usta – usta*), trzymamy ją w apteczce;
- butelka soli fizjologicznej, gdyż nie wszystkie elementy ciała jesteśmy w stanie umieścić pod kranem (w razie obłania się jakąś substancją);
- myjka do oczu; metalowa, montowana do zlewu, jest dosyć kosztowna, dlatego bardzo pomocnym rozwiązaniem jest mobilny zamiennik – plastikowa butelka oczomyjka / płukanka do oczu, ze specjalnie zaprojektowanym korkiem, który można przyłożyć bezpośrednio do oka; posiadamy dwie: jedną w sali, a drugą na zapleczu.

Butelka oczomyjka oraz znak informacyjny¹: płuczka do oczu.

Konieczne jest też umieszczenie właściwych oznaczeń w pomieszczeniach. Oznaczenia należą do różnych grup:

- znaki nakazu / zakazu / ostrzegawcze / informacyjne ochrony i higieny pracy (wg PN-93/N01256), Norma ISO 7010;
- oznaczenia GHS (globalnie zharmonizowany system klasyfikacji i oznaczania chemikaliów), czyli piktoqramy, jakie stosują chemicy do oznaczania zagrożenia, które stwarza dana substancja chemiczna.

¹ Źródło: <https://na-pomoc.pl/tablice-znaki-informacyjne>.

Oznaczenie apteczki i myjki do oczu to znaki informacyjne. Oznaczenie na drzwiach do zaplecza / pomieszczenia, gdzie przecho-
wuje się odczynniki – to znak zakazu
ochrony i higieny pracy: **NIEUPOWAŻ-
NIONYM WSTĘP WZBRONIONY**.

Nie są obligatoryjne, ale wyglądają
profesjonalnie:

- tabliczka informacyjna o miejscu,
gdzie znajdują się Karty Charakte-
rystyk;
- znaki nakazu ochrony i higieny
pracy: *stosuj fartuch ochronny;
załóż okulary ochronne; stosuj
rękawice ochronne; umyj ręce*.

Oznaczenia miejsca, gdzie znajdują się
Karty Charakterystyk oraz Karty Charakte-
rystyk umieszczone w segregatorach.

Znaki nakazu ochrony i higieny pracy²⁾

Niezależnie od tego, czy ma się
oddzielne pomieszczenie na odczyn-
niki, czy po prostu szafy znajdu-
jące się w sali lekcyjnej, należałoby
na meblach umieścić znaki ostrze-
gawcze ochrony i higieny pracy:
UWAGA! TRUCIZNA. Oznaczenia GHS,
tzw. piktogramy, np. **SUBSTANCJA
TOKSYCZNA**, umieszcza się na opako-
waniach chemikaliów (Ustawa z dnia
25 lutego 2011 r. o substancjach
chemicznych i ich mieszaninach,
Rozdział 5. Oznakowanie, obrót i sto-
sowanie substancji i ich mieszanin,
Art. 21. ust. 1.).

Znak ostrzegawczy
ochrony i higieny
pracy – oznaczenie
ostrzegawcze BHP wg.
PN-93/N-01256³⁾ oraz
piktogram – oznacze-
nie GHS **SUBSTANCJA
TOKSYCZNA**⁴⁾

Na wyposa-
żeniu pracowni
konieczny jest
również fartuch
laboratoryjny /
ochronny, który szkoła może zaku-
pić dla nauczyciela jako niezbędny
element do pracy. Nie musi być
biały – po prostu jesteśmy przy-
zwyczajeni do tego koloru jako che-
micy, a dodatkowo białe fartuchy
są najtańsze. Osobiście mam kilka
różnych fartuchów, w tym dwa zie-
lone. Dla uczniów, którzy mnie widzą
pierwszy raz w zielonym fartuchu,
jest to duże zaskoczenie – wielu
młodych ludzi uważa, że fartuchy
laboratoryjne są wyłącznie białe.

Okulary ochronne oraz rękawiczki
są również wskazane i to zakład
pracy powinien je zagwarantować
pracownikowi. Może się zdarzyć,
że przeprowadzana reakcja zachodzi

z wydzieleniem np. iskier – w takich
sytuacjach przydają się grube
rękawice robocze, które można kupić
w każdym sklepie budowlanym
i z artykułami BHP.

Jeśli będziemy pracować z jakąś
substancją, której wcześniej nie
używaliśmy i nie jesteśmy w stanie
przewidzieć skali efektu naszego
eksperymentu, to bardzo bezpiecz-
nym rozwiązaniem jest przyłbica
na twarz. Nie jest to duży wydatek
– ceny zaczynają się już od ok. 10 zł.

Fot. Archiwum szkolne

Współautorka artykułu podczas wykonywa-
nia eksperymentu, ubrana w fartuch, przy-
łbicę i rękawice spawalnicze.

Wszystkie niezbędne środki
ochrony indywidualnej / kontrola
narażenia w przypadku pracy z daną
substancją znajdują się w Sekcji 8.
Karty Charakterystyki (KCh) każdej
substancji.

Karta Charakterystyki substancji
niebezpiecznej (MSDS, z ang. *mate-
rial safety data sheet*) to dokument
zawierający opis zagrożeń, które może
spowodować określona substancja
lub mieszanina chemiczna (dawniej
preparat), a także podstawowe dane
fizykochemiczne na jej temat.

Karty powinny być dostępne
dla każdej osoby, która będzie pra-
cować z substancjami chemicznymi.
Mogą być wydrukowane i włożone
do segregatorów lub folderów, może
też być używana ich wersja elektro-
niczna na komputerze niezabezpie-

2 Źródło: <https://znaki-bhp.pl>.

3 Źródło: <https://www.manutan.pl>.

4 Źródło: Wikipedia.

czonym hasłem. Jeśli chodzi o komputerową wersję Kart, to powinny one być w widocznym miejscu na pulpicie. Znalezienie ich ma być intuicyjne dla każdego, można więc umieścić je np. w folderze o nazwie KARTY CHARAKTRYSTYK.

Przy zakupie odczynników nie dostajemy już Kart Charakterystyk, gdyż można je znaleźć na stronie internetowej producenta. Jedynie w przypadku kupna bardzo niebezpiecznych odczynników, np. bromu, sprzedawca mógłby przysłać wersję papierową KCh. Każdy producent musi aktualizować dokumenty zgodnie z przepisami, więc na pewno wydrukujemy dobrą wersję. Najbardziej aktualne KCh mają podział na sekcje (jest ich 16).

Uwaga! Z dniem 1 stycznia 2023 r. wprowadzono zmiany w obowiązującym wzorze Karty Charakterystyki: dodano zagrożenia, np. oddziaływanie na układ hormonalny. Należy dążyć do tego, aby posiadać jak najbardziej aktualne KCh.

Każda substancja chemiczna charakteryzuje się innym wpływem na środowisko czy człowieka. Dlatego przed pracą z daną substancją należy zapoznać się z jej Kartą Charakterystyki – patrz Sekcja 4. KCh (*Udzielenie pierwszej pomocy*). Zaznajomienie się z Sekcją 2. KCh (*Identyfikacja zagrożeń*) jest pomocne w uświadomieniu sobie, z jakimi czynnikami ryzyka mamy do czynienia.

Pracownia powinna zawierać zestaw do usuwania rozlanych czy rozsypanych substancji. Podstawowa jest zmiotka z szufelką (niekoniecznie do uprzątnięcia odczynników, ale np. zbitego szkła). Do zbierania substancji ciekłych przydają się ręczniki papierowe, tampony absorbujące, węgiel aktywowany oraz suchy piasek. Do zobojętniania kwasów – węgiel sodu albo soda bezwodna (sodę oczyszczoną lub proszek do pieczenia, powszechnie dostępne w sklepach spożywczych, można traktować jako zamienniki). Do zobojętniania zasad przyda się rozcieńczony kwas siarkowy lub pył cynkowy. Z tym drugim należałoby uważać, gdyż zasady (np. NaOH) reagują z cynkiem, co prowadzi do wytworzenia gazowego wodoru.

Jak wygląda przechowywanie odpadów chemicznych do czasu ich utylizacji? Na pewno należy traktować je jako substancje niebezpieczne – konieczne trzeba

umieścić na pojemnikach napis **NIEBEZPIECZNE ODPADY**. Odpowiednie piktogramy są mile widziane. Najlepiej zgromadzić odpady w zamykanych, szczelnych pojemnikach, które są jednocześnie wytrzymałe oraz odporne na działanie wilgoci i środków chemicznych (wydaje mi się, że właśnie opisaliśmy... plastikowy baniak). W zależności od tego, z jakimi substancjami pracujemy, ilość takich pojemników może być większa niż jeden. Zagadnienie odpadów chemicznych oraz odczynników szerzej opiszę w kolejnym artykule.

Nasze zaplecze jest wentylowane – ma wiatrak wbudowany w okno, pracujący cały rok. To chyba najbardziej uniwersalna wersja wietrzenia. Pomieszczenie nie jest duże, ale mieści kilka szaf. Środki ochrony indywidualnej przechowujemy w oddzielnej szafie, razem z aparaturą chemiczną, np. wagami. Posiadamy jedną szafę na substancje stałe, które nie parują – generalnie chemia nieorganiczna (metale, niemetale, sole, tlenki, wodorotlenki i in.). Taka szafa nie musi być bezpośrednio podłączona do wentylacji/wiatraka. W kolejnej szafie znajdują się substancje ciekłe, czyli chemia organiczna. Lotna, często też palna natura tych związków, wymusza szafę z wentylacją. Stężone kwasy umieszczam oddzielnie, w szafie zamykanej na klucz. Jeśli warunki lokalowe nie pozwalają na wstawienie kilku szaf, to najbezpieczniej będzie, jeśli butle z kwasami włożymy do zamykanych plastikowych pojemników i dopiero te pojemniki umieścimy w szafie z innymi odczynnikami. Podobną procedurę mam dla wody bromowej. Posiadamy też tak zwany sejf na substancje trujące, np. metanol czy sole metali ciężkich. Tu również można zastosować metodę zamykanych plastikowych pojemników. W razie pęknięcia butli lub wystrzelenia korka jest to dodatkowa izolacja od pozostałych odczynników. Wszystkie roztwory, jakie przygotowuję w ciągu roku, przechowuję w oddzielnej gablocie.

Co zawierają nasze teczki z dokumentacją zaplecza chemicznego:

- kartę z wypisanymi osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie substancjami chemicznymi i mieszaninami;
- instrukcje obsługi aparatur chemicznych;
- aktualny spis substancji chemicznych i ich mieszanin;
- spis aktualnych przepisów dotyczących sali, zaplecza i odczynników;
- wydrukowane najważniejsze przepisy dotyczące sali, zaplecza i odczynników, np.: wydruk z Rozporządzenia CLP (znaczenie piktogramów GHS, lista zwrotów wskazujących rodzaj zagrożenia (zwroty H) oraz środki ostrożności (zwroty P));
- opis postępowania w przypadku neutralizacji i gromadzenia odpadów;

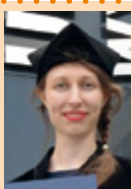
Fot. Archiwum szkolne

Zaplecze chemiczne w I LO im. Marii Skłodowskiej-Curie w Tczewie

PCENne INFORMACJE

- listę oznaczenia klas pojemników na odpady oraz informację, jakie substancje umieścić w pojemniku z danym oznaczeniem;
- dokumenty różne, np. faktury, pisma,

Nasza sala chemiczna i zaplecze są wynikiem wieloletnich wysiłków, dobrego zarządzania, dbania o porządek oraz starania się o fundusze (często ze źródeł prywatnych). Pomoce naukowe są kosztowne i nie zawsze możemy sobie pozwolić na to, co byśmy chcieli. Odczynniki zużywają się szybko, są jeszcze bardziej wymagające, jeśli chodzi o budżet. Nauczyciele chemii stoją często przed wyborem: kupić odczynnik do doświadczeń dla uczniów czy coś innego, co np. poprawi estetykę pracowni. Jednak bez wsparcia Dyrekcji nie moglibyśmy się pochwalić obecnym stanem sali chemicznej. Tak jak w każdej dobrze prosperującej firmie, również w szkole jest ważna współpraca, aby osiągnąć zamierzony cel, który przysporzy korzyści uczniom i placówce. ■

Anna Barabaś-Lepak

– nauczyciel chemii w I Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Skłodowskiej-Curie w Tczewie; autorka wielu publikacji naukowych, w tym anglojęzycznych z listy filadelfijskiej; prelegentka konferencji PCEN pt. *Giełda inspiracji – nauczycielskie dzielenie się wiedzą i doświadczeniem*.

Edward Dybowski

– główny specjalista ds. BHP, Inspektor Ochrony Przeciwpowodźkowej, Audytor Wewnętrzny Systemu Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji, pracujący w Biurze Obsługi Firm POLSIGNAL Sp. z o.o.

Nowa oferta szkoleniowa Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

*Tomasz Kąkol, wicedyrektor PCEN
i nauczyciel-konsultant ds. kształcenia zawodowego;
oraz Olgierd Tuszkiewicz, starszy specjalista PCEN
ds. organizowania doskonalenia*

Czas wakacyjnego oddechu i dystansu do spraw zawodowych minął, przed nami wyzwania związane z nowymi podstawami programowymi oraz innymi zmianami w systemie oświaty. Wraz z nowym rokiem szkolnym zmianie ulegnie też kalendarz szkoleń PCEN. Liczymy, że będzie dla Państwa bardziej czytelny i łatwiejszy w odbiorze.

W kalendarzu szkoleń PCEN znajdują Państwo wiele form doskonalenia zawodowego dla dyrektorów i nauczycieli, które są zróżnicowane pod względem nie tylko tematyki, lecz także rodzaju i sposobu realizacji. Proponujemy Państwu warsztaty stacjonarne oraz zdalne, cykle szkoleniowe, konferencje i wideokonferencje, przedmiotowe oraz problemowe sieci współpracy i samokształcenia, kursy nadające uprawnienia, kursy e-learningowe, webinaria, a także formy wsparcia przygotowane przez nauczycieli-doradców metodycznych – m.in. lekcje otwarte oraz zajęcia warsztatowe.

I tak na przykład dyrektorów szkół oraz placówek oświatowych województwa pomorskiego zachęcamy do udziału w konsultacjach prawnych, z których będzie można korzystać w każdy wtorek, począwszy od 3 września 2024 r., w godzinach 13:00-15:00 (po wcześniejszym zgłoszeniu przez Formularz Google, który znajdują Państwo w naszym kalendarzu szkoleń).

Nauczycieli fizyki ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych zapraszamy na szkolenie zdalne pt. **Fizyka: Adaptacja do zmian – podstawa programowa**, które odbędzie się 19 września br.

Cykl szkoleń pod nazwą **Spotkania z picture bookiem** rozpoczniemy także 19 września, od webinarium **M jak morze**.

Kolejna propozycja, **Nauczanie matematyki wg koncepcji E. Gruszczyk-Kolczyńskiej**, to szkolenie skierowane do nauczycielek i nauczycieli wychowania przedszkolnego oraz edukacji wczesnoszkolnej, a dołączyć do niego będzie można 23 września br.

Czym jest nauka obywatelska (*citizen science*), w jakie inicjatywy i działania mogą włączyć się uczniowie, nauczyciele oraz rodzice, jakie szanse i możliwości niesie ze sobą zaangażowanie w projekty realizowane w ramach nauki obywatelskiej, a jakie bariery mogą utrudniać realizację działań w formule nauki obywatelskiej? Na te i inne pytania odpowiemy podczas webinarium **Nauka dla obywateli i z obywatelami**, które zaplanowano na 27 września br.

Grunt to bunt. Warsztaty o konstytuowaniu siebie – to szkolenie online, którego celem jest przybliżenie aspektów buntu rozwojowego oraz znaczenia doświadczenia buntu. Na spotkanie zapraszamy 30 września br.

Dowiedzieć się o tym, że **Książki nie odlatują jesienią** i porozmawiać o jesiennej literaturze dla dzieci będzie można, dołączając do webinarium zaplanowanego na 8 października br.

W ramach realizacji kierunku polityki oświatowej państwa dotyczącego wspierania dobrostanu dzieci i młodzieży oraz ich zdrowia psychicznego, proponujemy warsztaty hybrydowe (stacjonarnie i online) pt. **Profilaktyka zdrowia psychicznego – przeciwdziałanie przemocy**, na które zapraszamy 12 października br.

Jakie sposoby rozpoczynania lekcji sprzyjają efektywnemu rozwijaniu kompetencji językowych uczniów? Jakie aktywności warto proponować młodym ludziom na zakończenie zajęć? Po odpowiedzi na powyższe pytania zapraszamy 16 października br. na szkolenie: **Dobrze zacząć, mądrze skończyć (język angielski i inne języki obce nowożytnie)**.

W nowym roku szkolnym będziemy również kontynuować ważny i popularny cykl pt. **Historia w dialogu**. Nową edycję rozpoczniemy 16 października br. od seminarium: **Historia w dialogu – polityki migracyjne w Polsce i innych krajach Europy (we współpracy z Instytutem Politologii UG)**. Dołączyć do tego wydarzenia można będzie stacjonarnie, a także na platformie streamingowej.

Nauczycieli języka kaszubskiego zapraszamy na kolejne spotkanie z cyklu **Warkòwniõ kaszëbistë. Rozskacënczi w PCEN-ie**. Tym razem, podczas szkolenia **Pomiędzy językiem a muzyką. Muzyka i piosenki w nauce języka kaszubskiego** zaplanowanego na 18 listopada br., zapoznamy uczestników z technikami pracy z różnymi formami muzycznymi na lekcjach języka kaszubskiego.

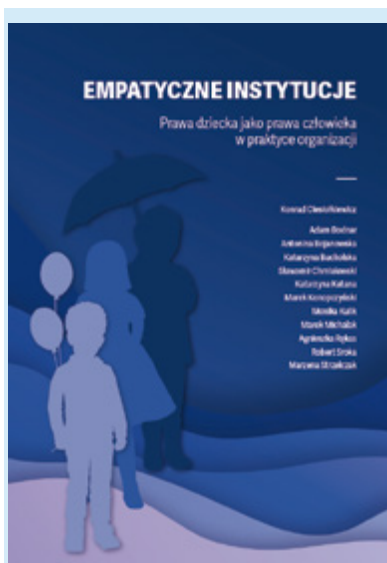
Konferencja **Chemia mózgu – Lęk w cieniu edukacji** to przestrzeń, na której stykają się dwa światy: ten, w któ-

rym młodzi ludzie zmagają się z różnorodnymi problemami, a także rzeczywistość szkolna, gdzie nauczyciele i pedagodzy starają się wspierać uczniów. Konferencja ma na celu zbliżenie tych dwóch środowisk poprzez wymianę doświadczeń, wiedzy oraz najlepszych praktyk. Zapraszamy na platformę ClickMeeting 20 listopada br.

To tylko niektóre propozycje z bogatego kalendarza szkoleń PCEN. Szczegóły dotyczące naszej tegorocznej oferty znajdą Państwo na stronie internetowej www.pcen.gda.pl w zakładce **SZKOLENIA**.

Zachęcamy również do zapoznania się z ofertą i dołączenia do licznych form doskonalenia realizowanych przez PCEN w ramach projektów unijnych współfinansowanych z Funduszy Europejskich dla Pomorza 2021-2027, w tym do nowej edycji przedsięwzięcia **Zdolni z Pomorza – regionalne wsparcie** oraz kontynuacji projektu **Regionalne wsparcie rozwoju szkolnictwa zawodowego**, a także do udziału w nowych inicjatywach dotyczących m.in.: edukacji włączającej, rozwoju kompetencji kluczowych oraz wyrównywania szans edukacyjnych (zob. www.pcen.gda.pl/projekty).

Serdecznie zapraszamy do korzystania z propozycji doskonalenia zawodowego i rozwoju osobistego zawartych w ofercie na rok szkolny 2024/2025. Do zobaczenia w PCEN!

Publikacja *Empatyczne instytucje. Prawa dziecka jako prawa człowieka w praktyce organizacji* Fundacji Orange

Empatyczne instytucje. Prawa dziecka jako prawa człowieka w praktyce organizacji to publikacja [dostępna nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/bb61234n>], która przekonuje, że nie tylko instytucje oświatowe i wychowawcze, ale także przedsiębiorstwa, urzędy i inne organizacje mają wpływ na życie oraz zdrowie dzieci i młodzieży. W publikacji pod redakcją dr Konrada Cieślakiewicza znajdziemy propozycję modelu empatycznej organizacji, a także kwestionariusz pomagający ocenić, na ile moja organizacja spełnia kryteria instytucji empatycznej. W książce znalazły się wywiady z osobami, które tworzą naszą Fundację, a także z ekspertami i ekspertkami – m.in. z prof. Adamem Bodnarem, Antoniną Bojanowską, prof. Markiem Konopczyńskim, Katarzyną Bucholską, Moniką Kulik, Sławomirem Chmielewskim, dr Robertem Sroką, Katarzyną Kataną, a także tekst dr. Marka Michalaka i sędzi Agnieszki Rękas. O roli zarządzania różnorodnością w empatycznych organizacjach wypowiedziała się też Marzena Strzelczak – Pełnomocniczka Zarządu FOB ds. Różnorodności. Zachęcamy do lektury.

źródło: <https://fundacja.orange.pl>

Z perspektywy historyka, czyli kilka słów o projekcie „Historia w Dialogu”

*Grzegorz Rutkowski, nauczyciel-konsultant PCEN ds. historii i wiedzy o społeczeństwie,
oraz Piotr Zubowicz, starszy specjalista PCEN ds. organizowania doskonalenia – koordynatorzy projektu*

12 czerwca 2024 r. w Pomorskim Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku odbyła się międzynarodowa konferencja, będąca częścią cyklu „Historia w Dialogu”, którego istotą jest zbliżenie środowisk edukacyjnych szkół wyższych ze szkołami powszechnymi w celu pogłębiania wiedzy naukowej i jej popularyzacji. Konferencja podsumowywała 2-letni cykl spotkań edukacyjnych, które miały za zadanie przedstawić aktualny stan badań dot. wzajemnych stosunków polsko-ukraińskich od XX w. do czasów współczesnych na tle relacji z Rosją.

Podczas konferencji gościliśmy wybitnych specjalistów z zakresu historii Polski i Ukrainy w XX w. Wśród uczestników spotkania znaleźli się natomiast przedstawiciele Związku Ukraińców w Polsce, nauczyciele oraz studenci historii. Wydarzenie miało charakter hybrydowy. Stacjonarnie mieliśmy przyjemność gościć profesorów: Grzegorza Motykę (UJ), a także Igora Hałagidę (UG), który był również moderatorem dyskusji panelowej podsumowującej część wykładową oraz otwierającej sesję pytań i odpowiedzi. Z kolei za pośrednictwem internetu łączyliśmy się z profesorem Ołeksandrem Zajcewem (UCU).

prof. dr hab. Igor Hałagida – polski historyk narodowości ukraińskiej specjalizujący się w tematyce relacji polsko-ukraińskich w XX w., mniejszości ukraińskiej w Polsce i Kościoła Greckokatolickiego; w latach 2001–2018 pracownik naukowy IPN w Gdańsku; profesor historii na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego.

prof. dr hab. Grzegorz Motyka – polski historyk specjalizujący się w tematyce polskiego ruchu oporu w okresie II wojny światowej i stosunków polsko-ukraińskich; profesor nauk społecznych; w latach 2011–2016 członek Rady Instytutu Pamięci Narodowej; od 2023 r. członek Kolegium IPN, od 2024 r. dyrektor Wojskowego Biura Historycznego.

prof. Ołeksandr Zajcew – ukraiński historyk specjalizujący się w tematyce historii politycznej międzywojennej Ukrainy Zachodniej oraz ukraińskiego nacjonalizmu; profesor Katedry Historii Nowożytnej i Współczesnej Ukrainy na Ukraińskim Katolickim Uniwersytecie we Lwowie (UCU).

Fot. Archiwum PCEN

Fot. Archiwum PCEN

Zaproszeni goście prezentowali autorskie spojrzenie na stosunki polsko-ukraińskie w XX w. (ze szczególnym uwzględnieniem lat 1918-1945). Nie zabrakło tu tematów szczególnie trudnych we wzajemnych relacjach, m.in. Akcji Wisła czy Rzezi Wołyńskiej. Nie zabrakło także ciekawej dyskusji pomiędzy profesorami w ramach panelu eksperckiego, a także licznych pytań zadawanych prelegentom przez uczestników spotkania. Materiały pokonferencyjne w postaci nagrań audio-video zostały umieszczone na stronie internetowej PCEN (www.pcen).

gda.pl) oraz na kanale You Tube placówki (<https://tiny.pl/c54zm>). Są one do dyspozycji nauczycieli historii oraz wiedzy o społeczeństwie, zachęcamy do ich wykorzystywania w procesie edukacyjnym.

Mamy też plany na przyszłość. W roku szkolnym 2024/2025 Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku zaprasza na cykl wykładów pt. „Historia w Dialogu – Mity PRL-u”. Podczas czterech dwugodzinnych spotkań hybrydowych (on-line i stacjonarnie) podejmiemy następujące tematy:

- *Podziemie antykomunistyczne – bohaterowie i antybohaterowie. Pomiędzy mitami a rzeczywistością*
- *Obalamy mity gospodarki PRL. Realia ekonomiczne po 1945 roku*
- *PRL – państwo jednolite i jednolite? Polityka wobec mniejszości narodowych*
- *Migracje po 1945 roku. PRL o Polonii – Polonia o PRL*

Podczas drugiej edycji wykładów w ramach cyklu „Historia w Dialogu” spróbujemy zdemaskować mity PRL-u, które pomimo upływu kilkudziesięciu lat funkcjonują powszechnie w przestrzeni publicznej. Zapraszamy na spotkania przede wszystkim nauczycieli historii, ale także wszystkich innych nauczycieli zainteresowanych pogłębieniem wiedzy z zakresu historii najnowszej. Prelegentami będą specjaliści – pracownicy naukowcy różnych ośrodków uniwersyteckich w Polsce, gwarantujący wysoki poziom merytoryczny naszej inicjatywy.

Zapraszamy również na dodatkowe spotkanie poświęcone aktualnym wyzwaniom migracyjnym w naszym kraju. Hybrydowe spotkanie na ten temat odbędzie się już 16 października br. w godz. 10:00- 12:30.

Zapraszamy do udziału w wydawnictwach II edycji przedsięwzięcia „Historia w Dialogu”. Widzimy się w PCEN!

Partnerzy Regionalni Programu KMO inspirują

Magdalena Urbaś,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. biologii i przyrody

Nowy rok szkolny to nowe spojrzenie na nasz osobisty budżet zaangażowania, energii oraz czasu. Cemu i jakim przedsięwzięciom poświęcimy uwagę? Wachlarz możliwości jest niemały. Wśród przedsięwzięć, które warto wziąć pod uwagę, wyróżnia się program Klub Młodego Odkrywcy (KMO).

Hasło KMO pojawia się na łamach „Edukacji Pomorskiej” nie po raz pierwszy¹ i zapewne też nie po raz ostatni. Za każdym razem prezentujemy inny aspekt funkcjonowania tego programu – tym razem ogniskujemy uwagę na sieci Partnerów Regionalnych.

Klub Młodego Odkrywcy to propozycja dla każdego aktywnego nauczyciela, a w zasadzie nie tylko dla nauczyciela – to oferta dla każdego, kto chce wraz z uczniami odkrywać świat i poszukuje w tym celu towarzyszy, inspiracji, elastycznych ram oraz wsparcia. Program koordynuje Centrum Nauki Kopernik w Warszawie przy strategicznym wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Lokalnie działania klubów wspierają Partnerzy Regionalni – aktualnie jest to 18 instytucji. W niektórych województwach, a należy do nich też pomorskie, funkcjonuje dwóch Partnerów Regionalnych; w naszym regionie obok PCEN jest to Uniwersytet WSB Merito. Inicjatywa wykroczyła już poza granice Polski, aktualnie program ma charakter międzynarodowy i obejmuje kluby w Gruzji, Armenii, Ukrainie, Rumunii, a nawet Etiopii.

KMO to współpraca i wzajemne wsparcie, zatem także Partnerzy Regionalni tworzą sieć obejmującą całą Polskę. Współpracy służą spotkania – nie tylko te zdalne, lecz także na żywo – podczas których powstają pomysły i konkretne plany przynoszące owoce w kolejnych latach szkolnych. Spotkania Partnerów odbywają się co roku, już od ośmiu lat.

Gospodarzem VIII spotkania Partnerów Regionalnych Programu KMO w czerwcu 2024 r. było Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. Mieliśmy przyjemność poznać osobiście i gościć na Pomorzu grono przedstawicieli Partnerów z całego kraju. Do tej grupy należą różne instytucje edukacji formalnej i pozaformalnej: ośrodki doskonalenia nauczycieli, uczelnie, a także takie instytucje, jak np. Młodzieżowe Obserwatorium Astronomiczne w Niepołomicach. Krótką relację filmową ze spotkania można obejrzeć na kanale Centrum Nauki Kopernik na platformie YouTube pod adresem: <https://tiny.pl/n4wdt6bf>.

Nasi goście, poza intensywną pracą w salach, w poszukiwaniu inspiracji wyruszyli także poza mury PCEN. Zapraszamy do podążenia ich śladami. Może podczas kolejnego spaceru po Gdańsku zwrócimy uwagę na gdańskich odkrywców? Najbardziej znanym z nich jest Jan Heweliusz. Ale to przecież nie jedyny gdańszczanin wart uwagi i pamięci. Kto wyznaczył granice Europy?

1 Zob. M. Urbaś, *Odkrywaj i zdobywaj z Kopernikiem*, „Edukacja Pomorska” nr 122, s. 28-30 oraz M. Urbaś, *Koper(Nikańskie) warsztaty escaperoomowe*, „Edukacja Pomorska” nr 124/125, s. 33-34, www.pcen.gda.pl/publikacje/edukacja-pomorska.

Fot. Ł. Pizara-Szulecki

Partnerzy Regionalni Programu KMO przy pomniku Jana Heweliusza w Gdańsku

Twórca geografii historycznej to nie kto inny jak gdański geograf Filip Klüwer (więcej na ten temat można przeczytać tu: www.gdanskstrefa.com/gdansk-okreslil-kszalt-dzisiejszej-europy). Warto wspomnieć, że pierwszą sekcję zwłok na polskich ziemiach przeprowadzono w Gdańskim Gimnazjum Akademickim, którego budynek jest obecnie siedzibą Muzeum Narodowego. Ciekawe związki łączą także Gdańsk z Japonią: tablice anatomiczne autorstwa gdańszczyzanina Johanna Adama Kulmusa, przetłumaczone na język japoński, mocno wpłynęły na rozwój medycyny w kraju kwitnącej wiśni. W XVIII w. to właśnie z nich japońscy medycy uczyli się budowy ludzkiego ciała. Takich zaskakujących historii jest wiele i warto je poznać. W naukowym odkrywaniu Gdańska uczestników spotkania Partnerów Regionalnych Programu KMO wspomagała przewodniczka Ewa Jaroszyńska.

Chcąc wyruszyć śladami uczestników czerwcowego spotkania, można zwiedzić również gmach Wydziału Biologii Uniwersytetu Gdańskiego. Na odkrywców czeka

w nim m.in. Muzeum Inkluzji w Bursztynie. Goszczący w Gdańsku Partnerzy Regionalni zwiedzali budynek pod opieką dr Doroty Myślińskiej. Jeśli planujemy zobaczyć wystawę WB UG na własne oczy i na żywo – samodzielnie lub w towarzystwie uczniów – wsparciem może służyć aplikacja mobilna: <http://wystawywydzialubiologiiug.aplikacja-mobilna.com>. Budynek WB UG można też zwiedzać wirtualnie – zob. <https://tiny.pl/85myx5nx>.

Powróćmy z naszych wycieczek do czerwcowego spotkania Partnerów Regionalnych Programu KMO w Gdańsku. Podczas tego wydarzenia przeprowadzono wiele rozmów na temat funkcjonowania Klubów. Program KMO to rozbudowana i elastyczna platforma wspierająca rozwój uczniów, nauczycieli i wszystkich uczestników tego przedsięwzięcia. Wartą podkreślenia zaletą Programu jest wolność od biurokratycznych obciążeń. Zapraszamy do odwiedzenia strony internetowej Programu: <https://www.kmo.org.pl/pl>.

Tydzień Szczęścia w Szkole?

Ogólnopolski Tydzień Szczęścia w Szkole to coroczne wydarzenie, które odbywa się w całej Polsce w trzecim tygodniu września. Obchodzony jest od 2020 roku. W tym roku świętujemy w dniach 23-29 września 2024 :) Tegoroczne hasło brzmi: CIEKAWI SIEBIE – CIEKAWI ŚWIATA. [Więcej informacji – pod adresem: <https://happinessatschool.pl>].

źródło: <https://happinessatschool.pl>

BADANIA I ANALIZY

Monografia Polscy piętnastolatki w perspektywie międzynarodowej. Wyniki badania PISA 2022

[Monografia zawierająca wyniki badania PISA 2022 jest dostępna nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/7nkvnz0>.] Oprócz pogłębionej analizy wyników uczniów w zakresie umiejętności matematycznych (dziedzina główna PISA 2022), rozumienia czytanego tekstu oraz rozumowania w naukach przyrodniczych publikacja

zawiera szerokie omówienie kilku istotnych obszarów badawczych będących przedmiotem badania PISA. W raporcie skupiono się na analizach dotyczących:

- nierówności edukacyjnych i wpływu pandemii COVID 19 na te nierówności,
- różnych aspektów funkcjonowania uczniów, między innymi ich sytuacji społecznej i materialnej, dobrostanu, samopoczucia w szkole i grupie rówieśniczej, poczucia przynależności do szkoły i satysfakcji z życia,
- wykorzystywania technologii cyfrowych przez uczniów w szkole i poza nią.

Badanie zrealizowano w 2022 roku. Wzięło w nim udział ponad 690 tys. uczniów z 81 krajów i regionów świata.

źródło: <https://ibe.edu.pl>

Myślenie poza schematami. Wyniki badania myślenia kreatywnego PISA 2022 oraz Umiejętności finansowe młodzieży. Główne wyniki badania PISA 2022

Polscy uczniowie wzięli udział w dwóch dodatkowych komponentach badania PISA 2022 – badaniu myślenia kreatywnego oraz umiejętności finansowych. [Publikacje dot. tych dwóch dziedzin są dostępne nieodpłatnie pod adresami: <https://tiny.pl/n2kqgwg0> oraz <https://tiny.pl/dp1p2>].

źródło: <https://ibe.edu.pl>

Monografia Błąd w dydaktyce przygotowana na podstawie badań PISA

W monografii *Błąd w dydaktyce. Przyczyny powstawania, mechanizmy, szanse dydaktyczne. Na podstawie rozwiązań zadań z badania PISA* [dostępnej nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/7k9r0jdy>] Krzysztof Biedrzycki, Marcin M. Chrzanowski i E. Barbara Ostrowska skupiają się na błędzie i jego roli w dydaktyce. Autorzy wychodzą z założenia, iż problemem w nauczaniu nie są popełniane przez uczniów błędy, lecz to, co się z nimi w procesie dydaktycznym robi. Publikacja stanowi okazję do zaprezentowania Czytelnikom wszystkich odtajnionych zadań z dwóch dziedzin: rozumienia czytanego tekstu oraz rozumowania w naukach przyrodniczych (ze względu na objętościowych została pominięta trzecia dziedzina – rozumowanie matematyczne oraz powiązane z nią dziedziny dodatkowe: umiejętności finansowe i rozwiązywanie problemów). Są to zadania z wszystkich edycji PISA od 2000 r. W analizach omówiono sprawdzane umiejętności, a także trudności, na które mogą natrafić uczniowie i które mogą spowodować popełnienie przez nich błędów.

źródło: <https://ibe.edu.pl>

TIK W SZKOLE

Kompetencje cyfrowe – kluczowe zadanie współczesnej edukacji

Beata Symbor, nauczyciel-konsultant PCEN
ds. kompetencji cyfrowych

W ostatnich latach nowe technologie rozwijają się w zawrotnym tempie, a szybki postęp w dziedzinie sztucznej inteligencji i uczenia maszynowego sprzyja powstawaniu wielu innowacji, obejmujących nie tylko życie zawodowe, lecz również osobiste.

Ponieważ za tymi zmianami coraz trudniej nadążyć, dlatego ustawodawcy starają się stworzyć odpowiednie ramy prawne dla skutecznego rozwoju kompetencji cyfrowych. Wyzwania te dotyczą także edukacji, która stoi przed koniecznością cyfrowej transformacji.

Kompetencje cyfrowe to zestaw umiejętności, wiedzy i postaw, które umożliwiają efektywne, krytyczne oraz bezpieczne korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Zgodnie z definicją Komisji Europejskiej obejmują one umiejętność wyszukiwania, oceny, wykorzystywania, tworzenia i rozpowszechniania informacji w różnych formatach za pomocą technologii cyfrowych. Kompetencje te obejmują zarówno podstawowe umiejętności, takie jak obsługa komputerów, smartfonów czy aplikacji, jak i bardziej zaawansowane zdolności, w tym programowanie, analizę danych oraz krytyczne myślenie w kontekście cyfrowym¹.

Europejskie ramy kompetencji cyfrowych dla obywateli, znane jako DigComp, szczegółowo opisują modelowe kompetencje informatyczne i zostały już wdrożone przez wiele krajów europejskich, w tym Polskę. DigComp dzieli kompetencje na pięć obszarów. (1) kompetencje informacyjne i przetwarzanie danych, (2) komunikację oraz współpracę, (3) tworzenie treści cyfrowych, (4) bezpieczeństwo oraz (5) rozwiązywanie problemów². Podobnie jak w wielu innych krajach, również w Polsce rozwijanie kompetencji cyfrowych jest postrzegane jako jedno z najważniejszych zadań współczesnej edukacji, mające na celu przygotowanie młodych ludzi do wyzwań przyszłości.

W odpowiedzi na tą potrzebę w ostatnich latach podjęto szereg inicjatyw mających na celu poprawę sytuacji. Jedną z nich jest Polityka Cyfrowej Transformacji Edukacji (PCTE), która określa działania niezbędne do przeprowadzenia zmian edukacji w obliczu rewolucji cyfrowej. Dokument ten opiera się na dekalogu cyfrowej transformacji edukacji opracowanym przez Radę Ministrów. W każdym z dziesięciu obszarów programu zawarto diagnozę stanu obecnego, cele strategiczne oraz kierunki interwencji³.

Dekalog Cyfrowej Transformacji Edukacji:

1. Ewaluacja stanu edukacji cyfrowej oraz wykorzystania technologii edukacyjnej przez uczniów.
2. Zmiana obowiązującej podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego.
3. Nowe technologie, w tym sztuczna inteligencja w szkole.
4. Metody kształcenia, dydaktyka cyfrowa, cyfrowe zasoby dydaktyczne.
5. Kształcenie i doskonalenie nauczycieli.
6. Wyposażenie uczniów, nauczycieli i szkół.
7. Kształcenie cyfrowych specjalistów.
8. Cyfrowe bezpieczeństwo.
9. Zmiana organizacji pracy szkoły.
10. Wsparcie nauczycieli i szkół w procesie cyfrowej transformacji.

W przygotowanym dokumencie wskazane są niezbędne kroki, które powinny zostać podjęte dla urzeczywistnienia wizji nakreślonej w podstawie programowej,

1 European Commission/EACEA/Eurydice, 2019. Digital Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg. Publications Office of the European Union.

2 <http://digcomp.org.pl>

3 <https://tiny.pl/dkw4b>

w przepisach unijnych i pozostałych materiałach, z myślą o obywatelach żyjących w cyfrowym społeczeństwie. Według Ministerstwa Edukacji Narodowej (MEN) potrzeba powstania PCTE wynika z braku jednego kompleksowego dokumentu koordynującego cele i działania w obszarze cyfrowej transformacji edukacji. W uzasadnieniu autorzy podkreślają, że do realizacji tego przedsięwzięcia potrzebne są profesjonalne działania gremiów ekspertów i dydaktyków, które staną się podstawą do podjęcia odpowiednich decyzji przez instytucje związane z edukacją. Działania opisane w PCTE uwzględniają kwestie zawarte w istotnych dokumentach programowych z obszaru nowoczesnej oświaty, takich jak Zintegrowana Strategia Umiejętności (ZSU) czy Polityka Rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce od roku 2020, jak również Europejska Agenda Cyfrowa – edukacja, kształcenie zawodowe, młodzież i sport. Uzasadnienie uchwały wskazuje też, że realizacją wskazanych zadań powinny zająć się szkoły, uczelnie, instytucje edukacyjne oraz administracja systemu edukacji. Działania mają być podjęte w następujących perspektywach czasowych: krótkoterminowej (do roku 2025), średniookresowej (do roku 2030) oraz długookresowej. Dokument koncentruje się na konkretnych zadaniach, m.in. takich jak:

- systematyczne monitorowanie poziomu kompetencji cyfrowych nauczycieli oraz stanu wyposażenia szkół;
- rozwijanie kompetencji cyfrowych uczniów jako umiejętności o charakterze międzyprzedmiotowym i interdyscyplinarnym;
- umożliwienie realizacji indywidualnych ścieżek rozwoju i osiągnięć uczniów;
- wykorzystanie sztucznej inteligencji jako wsparcia dla nauczycieli oraz narzędzia wspomagającego rozwój edukacyjny i osobisty uczniów, a także organizację pracy szkoły;
- promowanie cyberbezpieczeństwa, zapobieganie cyberprzemocy oraz uświadamianie o prawnych konsekwencjach aktywności w Internecie;
- uzupełnienie tradycyjnego systemu klasowo-lekcyjnego innymi modelami organizacji zajęć, zwłaszcza poprzez naukę metodą projektów;
- powołanie stanowiska szkolnego koordynatora ds. cyfrowej edukacji;
- rozwijanie inicjatyw edukacyjnych skierowanych do uczniów o szczególnych zdolnościach w zakresie kompetencji cyfrowych;
- przygotowanie nauczycieli do korzystania z nowoczesnych technologii cyfrowych oraz nauczanie z ich wykorzystaniem mikropoświadczeń i platformy typu MOOC);

- zapewnienie odpowiedniego wyposażenia szkół w połączeniu z odpowiednimi szkoleniami dla nauczycieli;
- ujednolicenie wyposażenia placówek doskonalenia nauczycieli z wyposażeniem szkół;
- odejście od metod podających na rzecz aktywizacji uczniów przy wsparciu sztucznej inteligencji, z uwzględnieniem potrzeb uczniów niepełnosprawnych.

Żałożono, że projektowana uchwała wejdzie w życie jeszcze we wrześniu 2024 r.; obecnie jest na etapie konsultacji publicznych, opiniowania i uzgodnień międzyresortowych.

Z inicjatywy MEN wynika, że kompetencje cyfrowe stają się nieodzownym elementem współczesnej edukacji, a ich rozwijanie stanowi jedno z największych wyzwań dla polskiego systemu oświaty. Aby mu sprostać, konieczne jest wdrożenie kompleksowych i długofalowych strategii, które uwzględniają zarówno aspekty technologiczne, jak i pedagogiczne. Kluczowe jest nie tylko inwestowanie w infrastrukturę, lecz także w kompetencje nauczycieli, którzy odpowiadają za przekazywanie wiedzy i umiejętności nowym pokoleniom. Ważne jest również zrozumienie, że edukacja cyfrowa to znacznie więcej niż nauka obsługi komputera i znajomość działania aplikacji – to rozwijanie umiejętności, które pozwolą młodym ludziom efektywnie funkcjonować w społeczeństwie informacyjnym, myśleć krytycznie, rozwiązywać problemy oraz korzystać z technologii w sposób etyczny i odpowiedzialny. Odpowiednio rozwinięte kompetencje cyfrowe mogą być kluczem do przyszłego sukcesu zarówno na rynku pracy, jak i w życiu codziennym.

Kompetencje cyfrowe są nie tylko niezbędnym narzędziem funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie, ale przede wszystkim kluczem do jego rozwoju i kształtowania. Choć wyzwanie jest ogromne, musi zostać podjęte. Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku (PCEN) również stara się dołożyć swoją cegiełkę, uczestnicząc w konsultacjach oraz organizując w roku szkolnym 2024/2025 szereg form doskonalenia nauczycieli⁴ w zakresie 4. kierunku polityki oświatowej państwa, który brzmi następująco: *Wspieranie rozwoju umiejętności cyfrowych uczniów i nauczycieli, ze szczególnym uwzględnieniem bezpiecznego poruszania się w sieci oraz krytycznej analizy informacji dostępnych w Internecie. Poprawne metodyczne wykorzystywanie przez nauczycieli narzędzi i materiałów dostępnych w sieci, w szczególności opartych na sztucznej inteligencji, korzystanie z zasobów Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej*.⁵ Zapraszamy zatem nauczycieli do udziału m.in. w takich szkoleniach, jak:

4 <https://www.doskonalenie.cen.gda.pl/oferta/kalendarz-szkolen>

5 <https://www.gov.pl/web/edukacja/podstawowe-kierunki-realizacji-polityki-oswiatowej-panstwa-w-roku-szkolnym-20242025>

- **Jak wspierać uczniów w krytycznej analizie informacji dostępnych w Internecie?** – 18.09.2024 r., godz. 10.00–11.30, webinarium – 2 godz. dydaktyczne
- **Sztuczna inteligencja w nauczaniu matematyki** – 25.09.2024 r., godz. 18.00–19.30, webinarium – 2 godz. dydaktyczne
- **Krótkie filmy animowane na zajęciach językowych – giełda pomysłów** – 28.09.2024 r., godz. 09.30–12.45, warsztaty – 4 godz. dydaktyczne
- **Stellarium – znakomite wsparcie w nauczaniu o ruchach Ziemi i Układzie Słonecznym** – 9.10.2024 r., godz. 18.00–19.30, webinarium – 2 godz. dydaktyczne
- **GeoGebra w nauczaniu matematyki – konstrukcja apletów** – 23.10.2024 r., godz. 18.00–19.35, webinarium – 2 godz. dydaktyczne
- **Minigry i short filmy w edukacji szachowej** – 30.10.2024 r., godz. 17.30–20.00, webinarium – 3 godz. dydaktyczne
- **Sztuczna inteligencja w edukacji – szanse, zagrożenia i możliwości** – 6.11.2024 r., godz. 15.20–18.20, warsztaty w PSP w Jabłowie – 4 godz. dydaktyczne
- **Jak mądrze korzystać z narzędzi sztucznej inteligencji i zasobów Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej?** – 20.11.2024 r., godz. 10.00–12.30, warsztaty w PCEN w Gdańsku – 2 godz. dydaktyczne
- **Canva dla przyrodnika i biologa w aktualnej podstawie programowej** – 18.11.2024 r., godz. 17.00–18.30, szkolenie – 2 godz. dydaktyczne
- **Kody QR dla początkujących** – od 7.11.2024 r. do 9.01.2025 r., szkolenie e-learning – 3 godz. dydaktyczne
- **Technologie pod kontrolą, czyli jak zadbać o cyfrową równowagę** – 30.11.2024 r., godz. 9.00–12.15, webinarium – 4 godz. dydaktyczne
- **STEAM-owe lekcje** – 2.12.2024 r., godz. 17.00–19.00, webinarium – 2 godz. dydaktyczne
- **TOP 10 aplikacji sztucznej inteligencji w pracy nauczyciela** – 14.12.2024 r., godz. 9.30–12.30, warsztaty – 4 godz. dydaktyczne.

Mamy nadzieję, że każdy z Państwa znajdzie w naszej ofercie coś dla siebie. Wiemy, że szkolenia dla nauczycieli często skupiają się na technicznych aspektach narzędzi cyfrowych, natomiast mniej uwagi poświęca się rozwijaniu umiejętności dydaktycznych związanych z integracją TIK w nauczaniu. Uważamy, że edukacja cyfrowa powinna być postrzegana nie tylko jako nauka obsługi konkretnych narzędzi, lecz przede wszystkim jako proces rozwijania umiejętności, które umożliwią młodym ludziom pełne uczestnictwo w społeczeństwie informacyjnym. Dlatego na naszych szkoleniach kładziemy nacisk na celowość wprowadzania edukacji cyfrowej na wszystkich poziomach nauczania, aby przyszłe pokolenia były dobrze przygotowane na wyzwania, jakie niesie coraz bardziej zaawansowany technologicznie świat. Do zobaczenia w PCEN!

Pomorscy laureaci konkursu Nasz projekt eTwinning 2024

W gronie laureatów – koordynatorów 18 niezwykle projektów nagrodzonych w konkursie eTwinning 2024 – znalazło się troje reprezentantów województwa pomorskiego. W kategorii projektów dla uczniów w wieku 7-10 lat miejsce III zajęły Dorota Dankowska i Joanna Mateńko ze Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 5 im. Gryfitów w Słupsku. W kategorii projektów nt. dobrostanu w szkole miejsce I uzyskała Aneta Kleisa ze Szkoły Podstawowej nr 23 w Gdyni. Wyróżnienia specjalne przyznano Łukaszowi

Kamińskiemu z VIII Liceum Ogólnokształcącego im. Komisji Edukacji Narodowej w Gdańsku. Serdecznie gratulujemy! Pełna lista laureatów tegorocznej edycji konkursu jest dostępna na platformie programu eTwinning: <https://etwinning.pl>.

M.B.-U.

WOKÓŁ NAS

Święto kaszubistów

Lucyna Radziwińska,
starszy specjalista PCEN ds. języka kaszubskiego

Dzień 7 września już na stałe zagościł w kalendarzu kaszubskich wydarzeń edukacyjnych. Tego dnia pamiętamy przede wszystkim o nauczycielach języka kaszubskiego, bez których pracy, ogromnego zaangażowania i pasji nie byłoby tylu uczniów oraz uczennic zainteresowanych poznawaniem języka, kultury i historii swojej małej ojczyzny.

Dzień Edukacji Kaszubskiej / Dzeń Kaszëbsczi Edukacje – to szczególny czas dla nauczycieli kaszubistów, ale także dla wszystkich tych, dla których edukacja kaszubska i nasza *rodnô mowa* są ważne w ich pracy społecznej czy zawodowej. To też dobry moment, aby podziękować regionalistom w ich szkołach, gminach czy powiatach. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, dla którego priorytetem jest dbanie o rozwój i zachowanie języka kaszubskiego, zaprosiło *szkólnych* na uroczyste wojewódzkie obchody Dnia Edukacji Kaszubskiej. W sali *Polskie Niebo* dawnego Gimnazjum Polskiego w Gdańsku spotkali się pedagodzy, samorządowcy i zrzeszeńcy, aby świętować, ale też – rozmawiać o tym, co udało się zrealizować, jakie obszary edukacji kaszubskiej wymagają wsparcia i jakie są perspektywy dalszego rozwoju. Wśród gości obecni byli: Barbara Nowacka, ministra edukacji oraz Beata Rutkiewicz, wojewoda pomorska, a także Grzegorz Kryger, pomorski kurator oświaty. Ministra edukacji w słowach skierowanych do uczestników gali mówiła m.in. o dużej odpowiedzialności i ważnej roli nauczycieli języka kaszubskiego w perspektywie zachowania oraz rozwoju języka kaszubskiego. Podkreśliła również, że język to część tradycji i dziedzictwa kulturowego, stanowiący także nieodłączny element poczucia tożsamości.

Prof. Edmund Wittbrodt w swoim wystąpieniu inauguracyjnym tegoroczne obchody DEK mówił o roli regionów o wyraźnej specyfice kulturowej w zjednoczonej Europie. Profesor, analizując proces globalizacji – pokazując zarówno wynikające z niego korzyści, jak i zagrożenia – podkreślił znaczenie istnienia mnogości kultur: w wymiarze międzynarodowym, ale też w ramach tego samego państwa. Harmonijne łączenie kultury lokalnej, regionalnej, narodowej, europejskiej oraz światowej stało się nieodzowne. Dlatego właśnie tak ważna jest aktywna polityka wspierania kultury lokalnej i regionalnej. Profesor zwrócił również uwagę na fakt, że w Unii stale obecna jest troska o kulturę pojmowaną w całej jej różnorodności, uwzględniającą zarówno dorobek państw członkowskich, jak i – poszczególnych regionów wchodzących w ich

skład, zgodnie z hasłem integracji europejskiej: *Jedność w różnorodności*. Regiony służą budowaniu relacji oraz więzi społecznych, zakorzeniają i przywiązują, stanowią spoiwo społeczne, pomagają w budowaniu zaufania, integrują wokół spraw regionu oraz jego wszechstronnego rozwoju, a także pomagają żyć we wspólnocie. Poprzez regiony buduje się siłę małych ojczyzn, a tym samym – Rzeczypospolitej Polskiej oraz Unii Europejskiej.

Ważną częścią obchodów Dnia Edukacji Kaszubskiej było wręczenie nagrody *Bělny Szkólny* dla najlepszego, wyróżniającego się swoją pracą dydaktyczną i społeczną nauczyciela języka kaszubskiego. Decyzją komisji konkursowej tytuł *Bělny Szkólny* w 2024 r. został przyznany *Elźbiecie Pryczkowskiej* – nauczycielce języka kaszubskiego i dyrektorce Szkoły Podstawowej w Tuchomiu. Jako *szkólna* niestrudzenie działa nie tylko na rzecz propagowania nauczania *rodnj mowě*, lecz także inicjuje wiele imprez dla lokalnej społeczności w Tuchomiu. W swojej pracy pedagogicznej stosuje metody aktywizujące, twórcze, które zdecydowane inspirują uczniów do poznawania swojej małej ojczyzny. Jest współautorką m.in. podręcznika do nauki języka kaszubskiego dla klas starszych pt. *W jantarowi krõjnie*. Prowadzi regionalne zespoły dziecięce *Mũlczj* oraz *Spiěwně kwiõtczi*. Jako doradczyni języka kaszubskiego w Gdyńskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli wspiera nauczycieli-

Goście III Gali zorganizowanej z okazji Dnia Edukacji Kaszubskiej

Fot. P. Wiczyński, archiwum ZKP

-kaszubistów w ramach spotkań, kursów czy innego rodzaju szkoleń. Aktywnie działa w ZKP oddział w Baninie, inicjując i koordynując szereg przedsięwzięć mających na celu przybliżenie kultury oraz historii małej ojczyzny nie tylko mieszkańcom gminy czy powiatu, ale i całego województwa. Inspiruje swoich uczniów do włączania się w różne inicjatywy lokalne.

Komisja Konkursowa przyznała także **dwa wyróżnienia: Aleksandrze Pająk** za cykl projektów międzypokoleniowych: *Z kaszëbsczim do lëdzy – z kaszubskim do ludzi*, a także *Opowiem Wam o Kaszubach* oraz *Zabëté jigrë i zabawë – òcalëc òd zabòczeniô. Zapomniane zabawy i gry – ocalić od zapomnienia*, propagujących bogactwo kultury, tradycji, historii Kaszub oraz naukę języka kaszubskiego na terenie przedszkola, szkoły i gminy, jak również wśród turystów; nauczycielce języka kaszubskiego w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Mostach (gm. Kosakowo), współautorce cyklu podręczników do nauki języka kaszubskiego *Z kaszëbsczim w szkòle*; pomysto-

Fot. P. Wiczyński, archiwum ZKP,

Fot. P. Wiczyński, archiwum ZKP

Fot. P. Wiczyński, archiwum ZKP,

Fot. P. Wiczyński, archiwum ZKP,

Od lewej: członkiny komisji konkursowej prof. Danuta Stanulewicz, wojewoda pomorska Beata Rutkiewicz, nauczycielki Aleksandra Pająk, Elżbieta Pryczkowski i Iwona Makurat, a także ministra edukacji Barbara Nowacka oraz prezes ZKP Jan Wyrowiński

dawczyni i współorganizatorce wielu konkursów, spotkań oraz przedsięwzięć edukacyjnych i kulturalnych o zasięgu lokalnym albo wojewódzkim;

Iwone Makurat, doceniając zdolności inspiratorskie, pracowitość oraz umiejętności pedagogiczne, przekładające się na liczne osiągnięcia nie tylko językowe, lecz także muzyczne oraz wokalne uczniów, zainspirowanych i rozpalonych jej umiłowaniem małej ojczyzny; nauczycielce języka kaszubskiego w I Liceum Ogólnokształcącym im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie oraz w Szkole Podstawowej w Skorze-
wie (gm. Kościerzyna), która w pracy pedagogicznej kładzie szczególny nacisk na to, aby w sposób twórczy i aktywny uczyć języka kaszubskiego, co przynosi zdecydowanie efekty; redaktorke oraz korektorke licznych publikacji w języku kaszubskim; aktywnej działaczce ZKP, członkini Rady Języka Kaszubskiego oraz zespołu ds. orzekania o znajomości języka kaszubskiego.

Gala zakończyła się niesamowitym występem artystycznym Akademii Głosów Tradycji. Panie zaprezentowały pieśni wiejskie *a capella*, przenosząc – opowieściami i śpiewem – uczestników gali w różne regiony Polski. Pieśni zostały wykonane w gwarze charakterystycznej dla konkretnego regionu. Artystki uczą się pieśni, docierając do ich oryginalnych wykonawców. Od lat odwiedzają śpiewaczki we wsiach, m.in. na Suwalszczyźnie, Podlasiu i Roztoczu, aby pozyskać od nich stare pieśni, w których są ukryte historie kobiet przekazywane z pokolenia na pokolenie. Pieśni wykonywane przez AGT pochodzą także m.in. ze zbiorów fonograficznych Instytutu Sztuki PAN, archiwalnych nagrań Polskiego Radia, starych śpiewników oraz przekazu ustnego.

Kreatywność w edukacji akademickiej: wyzwania i możliwości

Wiktor Sieklicki

W dobie dynamicznego rozwoju technologicznego i społecznego, kreatywność staje się jednym z kluczowych kompetencji poszukiwanych na rynku pracy. Jednakże czy obecny system edukacji akademickiej sprzyja jej rozwojowi? Moje doświadczenia z prowadzenia zajęć na Politechnice Gdańskiej, w tym związane z programem Odyseja Umysłu, skłaniają do refleksji nad potrzebą rewizji podejścia do kształcenia studentów.

Wprowadzenie: od odwórstwa do kreatywności

Tradycyjne metody nauczania na uczelniach wyższych często koncentrują się na przekazywaniu wiedzy i umiejętności. Studenci uczą się konkretnych technik, procedur czy metodologii, które później mają zastosować w praktyce. Choć taka edukacja jest niezbędna, to jednak zbyt często brakuje w niej przestrzeni i czasu na kreatywne myślenie oraz innowacyjne podejście do rozwiązywania problemów.

Przykładem są zajęcia projektowe, które teoretycznie powinny promować twórcze podejście i doceniać myślenie dywergencyjne. W praktyce jednak często sprowadzają się do realizacji z góry określonych zadań przy użyciu znanych technik i materiałów. Jeśli taki jest zamierzony cel przedmiotu, nie ma w tym nic złego. Trzeba tylko mieć na uwadze, że studenci w ten sposób uczą się odwórstwa, a nie innowacyjności. Gdy wszystkie zajęcia projektowe realizowane są w ten sposób, studenci szybko adaptują się do minimalizmu: dostarczają produkty spełniające podstawowe wymagania prowadzącego, często korzystając z narzędzi takich jak sztuczna inteligencja do generowania treści, unikając przy tym prawdziwych wyzwań.

Co więcej, studenci celowo ograniczają swoją kreatywność w realizacji projektów, aby uniknąć konieczności obrony niestandardowych rozwiązań w rozmowach z prowadzącymi zajęcia. Taka postawa wynika z faktu, że w środowisku akademickim, szczególnie na uczelniach technicznych, dominuje myślenie konwergencyjne, które kładzie nacisk na znalezienie jednego, optymalnego rozwiązania. W efekcie, prowadzący częściej skupiają się na ocenie efektu końcowego, a nie na samej drodze i współpracy podczas rozwiązywania problemu. Niestety, zbyt często słyszałem od studentów, że wychodzenie poza schemat spotkało się z brakiem zrozumienia lub nawet z krytyką, co skutkowało niechęcią do podejmowania innowacyjnych inicjatyw. Choć nie można generalizować, że wszyscy prowadzący wyśmiewają twórcze pomysły, to jednak taki problem istnieje i wynika raczej z braku odpowiedniego przygotowania dydaktycznego niż ze złej woli. W efekcie, kreatywność zostaje stłumiona, a studenci uczą się, że bezpieczniej jest podążać utartymi ścieżkami i dostarczać produkty zgodne z oczekiwaniami, niż ryzykować proponowanie innowacyjnych pomysłów. W rezultacie proces edukacji staje się jedynie formalnością zamiast być inspirującym wyzwaniem.

Odyseja Umystu jako inspiracja

Moje zaangażowanie w program Odyseja Umystu (OU), który promuje kreatywne rozwiązywanie problemów wśród dzieci i młodzieży, skłoniło mnie do refleksji nad możliwością integracji podobnych metod w edukacji akademickiej. W ramach tego programu uczestnicy są zachęceni do eksperymentowania, podejmowania ryzyka oraz myślenia poza schematami. Przeniesienie tych wartości na grunt uczelni mogłoby znacząco wzbogacić proces kształcenia.

W pracy z młodzieżowymi drużynami OU kluczowe było stworzenie atmosfery sprzyjającej eksperymentowaniu i testowaniu różnych rozwiązań. Budowanie konstrukcji, tworzenie scenografii czy projektowanie pojazdów były zadaniami, które wymagały od uczestników poznania podstawowych zasad fizyki lub mechaniki oraz wyjścia poza schematy znane im na dany moment. Dzieci i młodzież, z którymi pracowałem, nie miały jeszcze zaawansowanej wiedzy technicznej i to właśnie pozwalało im na swobodne podejście do problemów, bez ograniczeń wynikających z założeń teoretycznych. Uczestnicy programu przekształcali zwariowane pomysły w piękne scenografie lub dziwaczne metody poruszania się urządzeń zrobotyzowanych, co nierzadko skutkowało dużym uznaniem ze strony sędziów na konkursie. Wewnętrzna krytyka bowiem, jaka pojawia się w każdym z nas w wyniku posiadania wiedzy, często uniemożliwia zwariowanym pomysłom zaistnieć choćby na chwilę.

Każde spotkanie z drużyną było okazją do wspólnego odkrywania nowych metod, testowania i poprawiania prototypów, co w naturalny sposób rozwijało wiedzę

oraz kreatywność młodych ludzi. Na przykład, gdy budowaliśmy konstrukcje kratownicowe, uczestnicy wielokrotnie przechodzili przez cykl prób, testów i obserwacji nim osiągnęli satysfakcjonujący wynik. Zanim drużyna była gotowa na konkurs, zazwyczaj budowała od pięciu do dziesięciu różnych struktur, ucząc się na błędach i doskonaląc swoje projekty.

Adaptacja metod Odysei Umystu w edukacji akademickiej

Zainspirowany sukcesami w pracy z młodzieżą, postanowiłem wprowadzić elementy Odysei Umystu do pracy akademickiej. W ramach wybranych zajęć, które prowadziłem, studenci nie otrzymywali szablonowych zadań do wykonania i tabelek z wynikami do uzupełnienia. Zamiast tego, stawiałem przed nimi problemy, które wymagały twórczego podejścia oraz innowacyjnych rozwiązań. Na przykład zadania polegały na zaprojektowaniu urządzeń naśladujących ruch człowieka czy pojazdów ścigających się do celu albo też na stworzeniu protezy, która reaguje na określone bodźce. Wymagania te były celowo sformułowane w sposób ogólny, aby studenci mieli swobodę w interpretacji oraz realizacji zadań. Kluczem do rozwiązania była jednak jasno określona punktacja, w której zarówno skuteczność rozwiązania, jak i aspekty wizualne, funkcjonalne, poboczne lub humorystyczne były cenione.

Jednym z najważniejszych aspektów tych zajęć była praca w zespołach 4-6-osobowych, w których studenci musieli skutecznie się komunikować i łączyć swoje umiejętności oraz pomysły, aby osiągnąć wspólny cel. Niezwykle istotne było dla mnie, aby uczestnicy skupiali

Fot. W. Sieklicki

Fot. W. Sieklicki

Fot. W. Sieklicki

Fot. W. Sieklicki

się nie tylko na produkcie końcowym, lecz także na procesie, który prowadził do wypracowania danego rozwiązania.

Schemat zajęć zakładał 2-3 spotkania po kilka godzin każde, co sprzyjało utrzymaniu ciągłości pracy oraz pełnemu skupieniu na zadaniu. Dłuższe zajęcia pozwalały również wytworzyć przyjazną atmosferę, co pozytywnie wpływało na współpracę i zaangażowanie studentów. Bardzo ważnym elementem współdziałania w grupie jest poleganie na pozostałych członkach zespołu. Rzadsze spotkania skutkowały utrzymaniem bardziej jednolitych składów zespołów, zmniejszając ryzyko nieobecności poszczególnych osób. Zauważalne było, że gdy studenci opuszczali zajęcia, niezależnie od przyczyny, komunikacja oraz współpraca ulegały znacznemu pogorszeniu, co utrudniało osiągnięcie spójnych i kreatywnych rezultatów. Ostatnie zajęcia zawsze były zarezerwowane na prezentacje, podczas których każdy zespół miał za zadanie „sprzedać” swoje rozwiązanie. Starłem się aby projekty były oceniane przez kilku prowadzących, a całość miała formę show dla wszystkich uczestników. Taki format prowadzenia prezentacji znacząco podnosił zaangażowanie studentów i ich końcowe zadowolenie z własnych działań.

Wrażenia studentów po zakończeniu zajęć były najczęściej bardzo pozytywne, o czym wielokrotnie mogłem się przekonać. Często otrzymywałem zdjęcia z zajęć czy prezentacji, na których widać uśmiechnięte i zaangażowane

twarze oraz komentarze doceniające takie podejście do realizacji przedmiotu. Jako prowadzący zajęcia natomiast mogłem z pewnością ocenić, że ilość i jakość wiedzy, jaką studenci przyswoili w trakcie pracy nad problemami była porównywalna do tej jaką spodziewałbym się im przekazać podczas konwencjonalnych zajęć.

Największym wyzwaniem w prowadzeniu zajęć w takiej formie były jednak pojedyncze przypadki, w których zespół nie był w stanie skutecznie współpracować, a efekt końcowy nie spełniał oczekiwań. Najczęściej wynikało to z braku skutecznej komunikacji między poszczególnymi członkami zespołu lub nieobecności niektórych osób na wszystkich spotkaniach. Praca w grupach bywa wyzwaniem dla studentów, zwłaszcza dla tych, którzy przez lata byli kształtowani w systemie nastawionym na odtwórstwo i minimalny wysiłek, co może powodować trudności w adaptacji do nowego podejścia.

Inwestycja w kreatywność: czas i pieniądze

Wprowadzenie zajęć nastawionych na rozwijanie kreatywności wiąże się z koniecznością inwestycji zarówno finansowych, jak i czasowych. Przede wszystkim, konieczne jest przeszkolenie kadry dydaktycznej w zakresie metod promujących twórcze myślenie. Nauczyciele muszą być przygotowani na bardziej elastyczne podejście do nauczania, które wymaga od nich nie tylko przekazywania wiedzy, lecz także moderowania procesu twórczego.

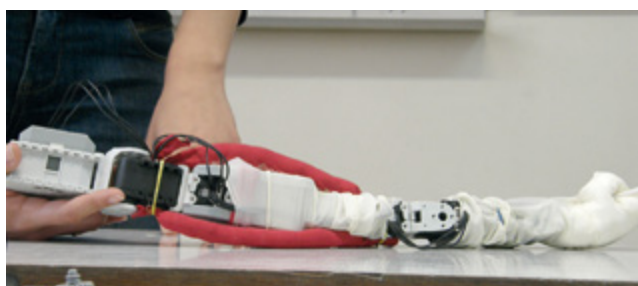
Fot. W. Sieklicki

Fot. W. Sieklicki

Fot. W. Siekliski

Fot. W. Siekliski

Ponadto, uwzględnienie takich zajęć w siatce godzin wymaga przemyślenia oraz reorganizacji programów nauczania. Nie można po prostu dodać kolejnych godzin do już i tak napiętego harmonogramu studentów. Konieczne jest znalezienie balansu między zajęciami technicznymi a tymi nastawionymi na rozwijanie kreatywności.

Wreszcie, warto zastanowić się nad odpowiednim wyposażeniem sal i dostępem do materiałów, które umożliwią realizację kreatywnych projektów. Wszystko to wiąże się z dodatkowymi kosztami, które uczelnia musi uwzględnić w swoim budżecie.

Wyważenie programu nauczania

Kluczem do sukcesu jest znalezienie odpowiedniej równowagi między tradycyjnymi zajęciami technicznymi a tymi promującymi kreatywność. Nie chodzi o to, aby zastąpić jedno drugimi, ale aby wzajemnie się uzupełniały. Zajęcia techniczne dostarczają studentom niezbędnej wiedzy i umiejętności, podczas gdy zajęcia kreatywne uczą ich, jak zastosować tę wiedzę w innowacyjny sposób.

W ramach zajęć projektowych można wprowadzić elementy kreatywności, zachęcając studentów do poszukiwania niestandardowych rozwiązań. Ważne jest jednak,

by jasno określić cele takich zajęć i oceniać studentów nie tylko za finalny produkt, lecz także za proces twórczy, zaangażowanie i umiejętność pracy w grupie.

Rola nauczyciela w promowaniu kreatywności

Nauczyciele odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu postaw i umiejętności studentów. Aby efektywnie promować kreatywność, muszą być otwarci na nowe metody nauczania i gotowi do ciągłego doskonalenia swoich kompetencji. Wymaga to od nich nie tylko wiedzy merytorycznej, lecz także umiejętności moderowania procesu twórczego, zarządzania dynamiką grupy i dostrzegania potencjału w pomysłach studentów.

Ważne jest również stworzenie bezpiecznej przestrzeni, w której studenci nie będą obawiać się popełniać błędów. Tolerancja dla niepowodzeń oraz zachęcanie do eksperymentowania są kluczowe dla rozwoju kreatywności.

Podsumowanie: ku przyszłości edukacji

Promowanie kreatywności w edukacji akademickiej jest wyzwaniem, ale również koniecznością w obliczu zmieniających się realiów rynku pracy i społeczeństwa. Wymaga to przemyślanej inwestycji, zarówno w zakresie szkolenia kadry, jak i reorganizacji programów nauczania. Kluczem jest znalezienie balansu między przekazywaniem wiedzy technicznej a rozwijaniem umiejętności twórczego myślenia.

Doświadczenia z wykorzystania elementów programu Odyseja Umysłu pokazują, że nawet niewielkie zmiany w podejściu do nauczania mogą przynieść znaczące korzyści. Studenci, którzy są zachęceni do kreatywnego myślenia, stają się bardziej zaangażowani, pewni siebie i przygotowani do stawiania czoła wyzwaniom przyszłości.

dr inż. Wiktor Siekliski – adiunkt na Wydziale Inżynierii Mechanicznej i Okrętownictwa Politechniki Gdańskiej; od 2010 r. zajmuje się badaniami w dziedzinie inżynierii mechanicznej; jest m.in. wykładowcą na kierunkach związanych z Automatyką, Robotyką i Biomechaniką, trenerem Odysei Umysłu oraz opiekunem koła naukowego SimLE, w ramach którego nadzoruje realizację naukowych projektów studenckich dot. dronów pływających i rakiet meteorologicznych; jego aktualne projekty badawcze koncentrują się na zagadnieniu interakcji człowieka z maszyną, czego rezultatem jest opracowywanie robotów wspierających proces rehabilitacji człowieka z dysfunkcjami ruchowymi dłoni oraz dysfunkcjami układu równowagi; autor lub współautor 18 publikacji naukowych; promotor ponad 60 prac dyplomowych.

STAGE – od szkolnych występów po debiut na scenie Teatru Szekspirowskiego

Agata Schulz

Cały świat to scena, jak pisał William Szekspir. W swoim życiu wcielamy się w różne role. Jesteśmy posłusznymi dziećmi, jak i buntownikami, bywamy superbohaterami, ale również popełniamy błędy. Niekiedy ogarnia nas strach i brakuje odwagi, żeby wypróbować sił w swojej wymarzonej roli. Innym razem zwyczajnie jeszcze nie jesteśmy pewni, jaką postać chcielibyśmy odgrywać. Uczestniczenie w spotkaniach koła teatralnego oraz wcielanie się w postacie fikcyjne może pomóc w odnalezieniu swojej życiowej ścieżki.

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Zajęcia pozalekcyjne to przestrzeń, w której uczniowie mogą poznawać i rozwijać swoje talenty oraz umiejętności. Podejmując pracę w liceum, wiedziałam, że będę dążyła do stworzenia zajęć, w czasie których uczniowie będą mogli ćwiczyć język angielski, ale również próbować swoich sił na scenie. Do utworzenia bezpiecznej przestrzeni, otwartej dla wszystkich, niezależnie od umiejętności językowych czy aktorskich. Przestrzeni, w której uczniowie mogą zapomnieć o trudnościach, w której są szanowani i doceniani, także mimo niepełnosprawności, w której mogą być w pełni sobą. Tak powstało koło teatralne w języku angielskim STAGE. Od samego początku spotykaliśmy się regularnie, raz w tygodniu, na dwugodzinnych warsztatach, podczas których uczniowie ćwiczyli dykcję, pracowali z tekstem, pisali własne scenariusze, ćwiczyli sztukę improwizacji i wcielania się w różne role. Wśród osób, które uczęszczają na zajęcia, byli zarówno uczniowie przebojowi, jak i ci nieśmiali, którym z trudnością przychodziło zgłoszenie się do odpowiedzi podczas zwykłych lekcji. Do współpracy przyłączyli

się osoby radosne oraz te z depresją. Każda z nich była niezwykle wartościową częścią naszej grupy i dla każdej znalazło się miejsce na scenie. Z ogromną dumą oraz satysfakcją patrzyłam, jak rozkwitają, jak wzrasta w nich pewność siebie i poczucie własnej wartości. W ich oczach widziałam blask, a na twarzach uśmiech. Zależało mi na tym, żeby scenariusze, które wystawialiśmy na scenie, były pisane właśnie przez uczniów, żeby dotyczyły spraw, które są dla nich ważne i im bliskie. Podczas pandemii oraz wprowadzenia zajęć online nie zawiesiliśmy naszej działalności. Spotkania odbywały się nadal, na platformie Meet, a nasze występy na żywo zamieniły się w filmy, które nagrywaliśmy i publikowaliśmy na szkolnym profilu na Facebooku. Tradycją stały się przedstawienia świąteczne, występy z okazji Europejskiego Dnia Języków (w których wybrzmiewał nie tylko język angielski) czy walentynki, jak również nagrywanie – wspólnie z pozostałymi uczniami w szkole – filmu z okazji Dnia Tolerancji¹. Każde spotkanie rozpoczynaliśmy rozgrzewką, po której uczniowie wykonywali różnorodne

¹ O tej inicjatywie można dowiedzieć się więcej z artykułu A. Schulz *Jak poruszać z uczniami trudne tematy? O tolerancji*, „Edukacja Pomorska” nr 122, s. 10-12, <https://www.pcen.gda.pl/publikacje/edukacja-pomorska>.

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

zadania aktorskie, często bazujące na sztuce improwizacji.

Wiedzę na temat prowadzenia zajęć teatralnych poszerzałam poprzez swój udział w szkoleniach, takich jak kilkumiesięczny projekt Teatru Szekspirowskiego w Gdańsku o nazwie *Teatr i Edukacja* czy warsztaty aktorskie dla nauczycieli zorganizowane przez PCEN w Gdańsku. Jako opiekun koła teatralnego chciałam zapewnić uczniom jak najlepsze warunki do rozwoju ich umiejętności aktorskich, dlatego zdecydowałam się zgłosić grupę STAGE do udziału w projekcie edukacyjnym *Teatralny Pasjans*, realizowanym przez Gdański Teatr Szekspirowski. Wypełniłam formularz zgłoszeniowy, w którym opisałam aktorów, mocne i słabe strony naszej grupy oraz nasze oczekiwania, jak również poprosiłam uczniów o nagranie filmiku, w którym wyjaśniali, dlaczego chcieliby wziąć udział w tym projekcie. Z radością przyjęliśmy informację o zakwalifikowaniu się do *Teatralnego Pasjansa*. Od początku mieliśmy świadomość, że czeka nas wiele pracy. Jednym z moich zadań okazało się uczestniczenie w spotkaniach organizacyjnych i warsztatach w Teatrze Szekspirowskim, podczas których poznałam nowe ćwiczenia aktorskie, jak również miałam możliwość zapoznania się z pozostałymi uczestnikami projektu – opiekunami

grup uczniów, seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami z Trójmiasta i okolic. Każdemu z nas przydzielono opiekuna – profesjonalnego reżysera teatralnego – oraz poproszono nas o przygotowanie własnej adaptacji scenicznej jednego z dzieł Williama Szekspira. Ten sam utwór był jednocześnie opracowywany przez jedną grupę seniorów, jedną grupę uczniów i jedną grupę osób z niepełnosprawnościami. Dziełem, które wyznaczono zespołowi STAGE, były *Wesołe kumoszki z Windsoru*. Prace nad scenariuszem, jak również próby, podczas których uczniowie ćwiczyli intonację, ruch sceniczny i współpracę na scenie, wymagały regularnych spotkań dwa razy w tygodniu. Po kilku miesiącach pracy oraz samodzielnym przygotowaniu niezbędnej scenografii i kostiumów byliśmy gotowi na występ przedpremierowy. Miejski Dom Kultury w Rumi udostępnił nam salę, w której po raz pierwszy wystawiliśmy naszą interpretację *Wesołych kumoszek z Windsoru* dla społeczności lokalnej oraz przedstawicieli Teatru Szekspirowskiego. Występ okazał się sukcesem, co dodało uczniom pewności siebie i wiary we własne siły przed finałem projektu, który miał miejsce tydzień później na deskach Teatru Szekspirowskiego w Gdańsku. Możliwość zaprezentowania się na prawdziwej scenie teatralnej była z pewnością speł-

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

nieniem marzeń – zarówno moich uczniów, jak i moich własnych. Profesjonalizm, z jakim mieliśmy przyjemność się zetknąć (światła, multimedia, nagłośnienie i elementy scenografii), zapierał dech w piersiach, a teatr po brzegi wypełniony widzami uskrzydlał.

Teatralny Pasjans to projekt, który łączy ze sobą ludzi i pokazuje, że nie ma granic nie do przekroczenia. To projekt, który udowadnia, że niezależnie od wieku czy stanu zdrowia, można spełnić swoje marzenia o występie na scenie. To projekt, który dodaje skrzydeł i otwiera oczy na drugiego człowieka. To projekt, który łączy ludzi. Udział w nim uzmysławia, że dzięki

teatrowi każdy może znaleźć sposób na wyrażenie siebie. Dla szkolnej grupy teatralnej STAGE udział w *Teatralnym Pasjansie* był okazją do rozwoju umiejętności aktorskich i wypróbowania swoich sił w prawdziwym teatrze. Był to niesamowity czas, w trakcie którego młodzież poznała wyjątkowe oraz pełne pasji osoby, na czele ze znanym i cenionym aktorem Teatru Muzycznego w Gdyni, Rafałem Ostrowskim, który pełnił rolę naszego reżysera. Uczniowie zwiedzili pod jego opieką zakamarki teatru, na którego deskach stawiali kroki podczas finałowych prób, co było dla nich dodatkową motywacją do dalszego rozwoju umiejętności aktorskich. Wystawianie na scenie

POMORSKA BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA

tego samego dzieła co grupy seniorów i osób z niepełnosprawnościami uwarzało uczniów na potrzeby oraz możliwości drugiego człowieka, a także wzmocniło w nich empatię. Współpraca z prawdziwym reżyserem zaowocowała wzrostem ich pewności siebie na scenie i poprawiła ich dykcję, ekspresję oraz ruch sceniczny.

Zajęcia koła teatralnego STAGE umożliwiają mi nie tylko lepsze poznanie uczniów, ich talentów oraz potrzeb, lecz także wpływają na budowanie silniejszej relacji na płaszczyźnie nauczyciel – uczeń. Aktorzy koła teatralnego mają możliwość występowania dla szerokiej publiczności, w szkole, podczas konkursów i projektów; wcielają się w różnorodne postacie, poszukując na scenie drogi do odnalezienia samych siebie. Ich przygoda z teatrem często nie kończy się w liceum. Wielu z nich kontynuuje swoją edukację na studiach wyższych związanych z aktorstwem lub językiem angielskim. Bo *cały świat to scena, a ludzie na nim [...] aktorzy.*

Agata Schulz – nauczycielka języka angielskiego w I Liceum Ogólnokształcącym im. Książąt Pomorskich w Rumi; absolwentka Kolegium Kształcenia

Nauczycieli Języków Obcych oraz filologii angielskiej na Uniwersytecie Gdańskim; założycielka i opiekunka STAGE – koła teatralnego w języku angielskim; wychowawczyni; współorganizatorka Tygodnia Dbania o Relacje.

Ocenianie szkolne – wybrane propozycje ze zbiorów Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Gdańsku

Joanna Kamrowska,

Wydział Informacji i Wspomagania Placówek Oświatowych PBP
w Gdańsku

Pomorska Biblioteka Pedagogiczna
im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Ocenianie w szkole stanowi nieodzowny element procesu nauczania, jednak często wzbudza wiele kontrowersji zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów oraz rodziców. Jak sprawić, aby ocenianie było bardziej sprawiedliwe, obiektywne i motywujące dla uczniów? W jaki sposób zachować balans pomiędzy wymaganiami programowymi a indywidualnym rozwojem ucznia?

Warto sięgnąć po literaturę, która podejmuje powyższą tematykę w sposób bardziej pogłębiony i inspirujący. Jedną z propozycji jest książka **Uczyć (się) z pasją. Jak sprawić by uczenie (się) było fascynującą podróżą / Pernille Ripp. – Słupsk : Wydawnictwo Dobra Literatura - Grupa Wydawnicza Literatura Inspiruje, 2017.** Autorka podkreśla znaczenie pasji i motywacji w nauce, a także przedstawia praktyczne sposoby tworzenia inspirującego środowiska edukacyjnego, w którym odchodzi się od *oceniania cyfrowego* tak dalece, jak to tylko jest możliwe w publicznej szkole. Oceny bowiem nie odzwierciedlają wiedzy i nie są właściwą miarą postępów w nauce – są tylko opinią. Nie sposób zamknąć w kilku cyfrach historii wielu dzieci, które nie potrafią zaprezentować światu swojej wiedzy ani codziennego trudu nauczyciela starającego się, by te dzieci uwierzyły w swoje możliwości.

Edukacja w Polsce jest przesycona ustawicznym ocenianiem uczniów, a niemalże każda lekcja staje się areną walki o sukces lub przeżywania niepowodzeń. Szczególnie kontrowersyjna wydaje się ocena zachowania – zarówno nauczyciele, jak i uczniowie wskazują na trudności w interpretacji kryteriów tej oceny – co zostało omówione w książce **Kultura rywalizacji i współpracy w szkole / Bogusław Śliwowski. – Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2022.** Nie każdy uczeń dobrze funkcjonuje w sytuacjach rywalizacji indywidualnej. **Artykuł Jak uchronić dzieci przed wyścigiem szczurów? / Agnieszka Wentrych // Bliżej Przedszkola. – 2021, nr 4, s. 10-13** w 10 krokach odpowiada na tytułowe pytanie.

Badania przeprowadzone przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) pokazują, że jednym z bardziej efektywnych sposobów podnoszenia osiągnięć uczniów jest ocenianie kształtujące (OK). Szczególnie dobre wyniki przynosi w pracy z uczniami mającymi trudności w nauce. Ponadto skutecznie przygotowuje młodych ludzi do uczenia się przez całe życie, co jest konieczną kompetencją we współczesnym świecie. Dlatego właśnie międzynarodowa organizacja OECD (zajmująca się między innymi znanymi w Polsce badaniami PISA) zachęca nauczycieli do stosowania OK w pracy z uczniami.

Fot. J. Kamrowska

Wartość oceniania kształtującego potwierdzają badania przedstawione w książce **Widoczne uczenie się dla nauczycieli : jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się** / John Hattie. – Warszawa : Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015. Publikacja prezentuje całościowe podejście do nauczania i jego organizacji, którego celem jest skuteczne oraz wartościowe uczenie się uczniów. Omawia syntezę ponad 900 analiz badań edukacyjnych z całego świata (łącznie 50 tysięcy badań wykonanych w populacji 200 mln dzieci i młodzieży). Dodatkowo w czasie badań Hattiego przeprowadzono tysiące pięciominutowych rozmów indywidualnych.

W świecie nieustannych zmian, w którym w coraz większym stopniu kładziemy nacisk na zdobywanie skutecznych strategii uczenia się, ocenianie kształtujące może odegrać ważną rolę. Wymaga to jednak spojrzenia na uczniów w sposób twórczy, oferując im możliwość samodzielnego zdobywania wiedzy oraz innowacyjnego podejścia do oceniania – rozumianego jako: **Ocenianie ukierunkowane na rozwój, wspierające, pomagające się uczyć, diagnozujące** / Małgorzata Maraszek // Meritum. – 2021 Nr 1(60), s. 88-91, **Ocenianie kształtujące jako jeden ze sposobów wspierania dziecka w procesie uczenia się** / Edyta Cwikła // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. – 2021, nr 9, strony 15-26.

Jak stosować *niesystemowe ocenianie* w systemie szkolnym? W naszej bibliotece dostępnych jest wiele ciekawych materiałów na ten temat. Jednym z nich jest artykuł **Bez ocen, czyli jak?** / Wiesława Mitulska // Meritum. – 2021, nr 1, s. 67-73, w którym autorka przybliżyła różne metody oceniania – niebazujące na tradycyjnych systemach punktowych. Zamiast tego skupia się na feedbacku i wsparciu, które pomagają uczniom w rozwoju ich umiejętności. Inną ciekawą propozycją jest artykuł **Coaching w szkole, czyli chcę kontra muszę** / Sylwia Łukasik-Gębska // Meritum. – 2021, nr 1, s. 95-99 – autorka przedstawia, jakie narzędzia coachingowe można wykorzystać w procesie oceniania, aby wspierać uczniów w osiąganiu sukcesów.

Przykłady dobrych praktyk znajdziemy także w książce **Szkolenie dla nauczycieli : ocenianie kształtujące** / Małgorzata Bielecka. – Poznań : Wydawnictwo As Pik, 2021. Skrypt szkoleniowy zawiera zbiór elementów stosowanych podczas oceniania kształtującego – poczynając od definicji, poprzez cele, kryteria oceniania i strategie, a kończąc na opiniach nauczycieli.

Ocenianie jest trudnym zadaniem, które wymaga od nauczyciela uwagi i zaangażowania. Nie wystarczy jedynie przyznać uczniowi stopnień, trzeba również dać mu rzetelną informację zwrotną. Nauczyciel ma kluczowe znaczenie w procesie edukacji szkolnej, ponieważ to od niego zależy, czy ocenianie będzie służyć głównie klasyfikacji ucznia, czy też będzie budzić w nim motywację do rozwoju osobistego i samodzielnego planowania działania. Na tym właśnie polega **Sztuka oceniania : motywowanie uczniów do rozwoju** / Bożena Kubiczek. – Opole : Wydawnictwo Nowik Sp. j., 2018, aby szkoła stała się wartościową przestrzenią odpowiadającą potrzebom współczesnej rzeczywistości: **Szkoła jako przestrzeń uczenia się / redakcja naukowa Grażyna Cęcelek, Elżbieta Woźnicka, Piotr Klimczyk.** – Warszawa : Difin, 2021.

Podsumowując, literatura poświęcona tematyce oceniania w szkole może okazać się niezastąpionym narzędziem dla nauczycieli dążących do doskonalenia swoich umiejętności w tym zakresie. Dlatego też warto sięgnąć po wymienione powyżej publikacje, aby lepiej radzić sobie z dokonywaniem sprawiedliwych, motywujących i efektywnych ocen.

Jeśli zainteresował Państwa ten temat, w bogatych zbiorach Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Gdańsku znajdą Państwo wiele publikacji przydatnych nauczycielom szkół i przedszkoli, wychowawcom placówek opiekuńczych, organizatorom form letniego oraz zimowego wypoczynku dla dzieci i młodzieży, a także pracownikom naukowym oraz studentom kierunków pedagogicznych i psychologicznych. Zachęcamy do przeglądania katalogu online na stronie internetowej www.pbp.gda.pl oraz zamawiania wybranych materiałów.

Muzeum Oświaty Pomorskiej

Katarzyna Podobińska,
Wydział Gromadzenia, Opracowania i Digitalizacji Zbiorów PBP
w Gdańsku

Muzeum powstało w oparciu o zbiory historyczne gromadzone w Pomorskiej Bibliotece Pedagogicznej w Gdańsku od lat siedemdziesiątych XX w. Znaleźć w nim można dawne sprzęty szkolne (ławki, katedra), zeszyty szkolne (w tym z tajnych kompletów) i podręczniki oraz przybory, fartuszki i pomoce szkolne.

Działalność Muzeum wyznaczają dwa główne cele: gromadzenie pamiątek edukacyjnych regionu, a także popularyzacja historii Pomorza, zwłaszcza – historii oświaty pomorskiej.

Muzeum Oświaty Pomorskiej współpracuje z bibliotekami, innymi muzeami oraz archiwami w naszym regionie, a także z nauczycielami, historykami oświaty i nauczycielskimi związkami zawodowymi. Chętnie podejmuje współpracę ze szkołami, dla których przygotowało lekcje muzealne.

Oferta Muzeum obejmuje:

- stałą ekspozycję, ilustrującą dawną szkołę na Pomorzu (głównie szkołę polską w okresie dwudziestolecia międzywojennego);
- lekcje muzealne dla młodzieży szkolnej (szkoły podstawowe i ponadpodstawowe), które zapoznają z historią Pomorza Gdańskiego, a zwłaszcza szkoły pomorskiej w XIX i XX wieku;
- pomoc w poszukiwaniu materiałów do prac z zakresu historii oświaty pomorskiej w zbiorach własnych Biblioteki oraz innych miejscach przechowywania pamiątek i dokumentów;

- wystawy (stałe i okresowe), np. *Filomaci pomorscy* czy ekspozycja dotycząca działalności Macieży Szkolnej w Wolnym Mieście Gdańsku;
- prezentacje zbiorów i działalności Muzeum dla wszystkich zainteresowanych odwiedzających, np. wycieczek nauczycieli.

Fot. Archiwum PBP w Gdańsku

Fot. Archiwum PBP w Gdańsku

O TYM SIĘ MÓWI

oprac. Joanna Aleksandrowicz,
starszy specjalista PCEN ds. edukacji wczesnej

Wizerunek dziecka w internecie

Urząd Ochrony Danych Osobowych wraz z Fundacją Orange wydali poradnik pt. *Wizerunek dziecka w internecie. Publikować czy nie?* Powstał on głównie z myślą o osobach pracujących w szkołach, przedszkolach, klubach sportowych, domach kultury, organizacjach pozarządowych, domach dziecka czy świetlicach. To one odegrać mogą kluczową rolę, swoimi decyzjami dawać przykład i podnosić świadomość – także rodziców oraz opiekunów – na temat praw dzieci do prywatności i podmiotowego ich traktowania. Poradnik opisuje, jakiej ochronie podlega wizerunek, jak poprawnie skonstruować zgodę na jego rozpowszechnianie i obala najpopularniejsze mity z tym związane. Zawiera też listę potencjalnych ryzyk, które wiążą się z publikowaniem wizerunków dzieci w internecie, wyjaśnia pojęcia typu *sharenting* czy *troll-parenting*. Materiał zawiera też listę pytań, które warto sobie zadać przed udostępnianiem treści z udziałem dzieci online oraz inspiracje do poszukiwania bezpiecznych dla dzieci rozwiązań. Poradnik można pobrać bezpłatnie ze stron internetowych Fundacji Orange (<https://fundacja.orange.pl/wizerunki-dzieci>) oraz UODO (<https://uodo.gov.pl/pl/138/3215>).

źródło: www.fundacja.orange.pl

Nowy raport o uczniach z Ukrainy

Uczniowie z Ukrainy z doświadczeniem uchodźstwa w polskim systemie edukacji – taki tytuł nosi raport opublikowany przez Centrum Edukacji Obywatelskiej we współpracy z UNICEF. Opracowanie zostało przygotowane przez ekspertkę edukacyjną Paulinę Chrostowską w oparciu o dane pochodzące z serwisu Otwarte Dane oraz dane uzyskane w trybie dostępu do informacji publicznej od organów administracji publicznej.

W komentarzu do raportu dr Jędrzej Witkowski i Elżbieta Świdrowska piszą o konieczności systemowego wsparcia szkół, samorządów, a przede wszystkim – nauczycieli. Najważniejsze zadania w najbliższej przyszłości to:

1. Pilne uruchomienie kampanii informacyjnej dotyczącej wprowadzenia obowiązku szkolnego.
2. Usystematyzowanie danych i rzetelny monitoring sytuacji dzieci z Ukrainy w polskiej szkole.
3. Zagwarantowanie wsparcia kompetencyjnego dla nauczycieli i dyrektorów (nowy zestaw umiejętności).
4. Wypracowanie rekomendacji i standardów wsparcia integracji edukacyjnej uczniów cudzoziemskich w polskich szkołach.
5. Określenie standardów powoływania i funkcjonowania oddziałów przygotowawczych (nowa koncepcja dydaktyczna).
6. Podniesienie jakości nauczania języka polskiego jako obcego (podstawa programowa, kwalifikacje nauczycieli, doskonalenie, podręczniki, testy poziomujące).
7. Objęcie szczególnym wsparciem szkoły ponadpodstawowe i młodzież kończącą nauczanie podstawowe.

Z raportem można zapoznać się na stronie CEO: <https://tiny.pl/rn-96f3v>.

źródło: www.ceo.org.pl

Portal edukacyjno-czytelniczy Alternatywna Lista Lektur

Alternatywna Lista Lektur (<https://alternatywnalitalektur.pl>) to projekt fundacji EDICO, który stawia na ideę *lifelong learning*, czyli ciągłego uczenia się,

a także pokazuje, że czytanie wspiera rozwój kompetencji przyszłości. Na portalu dostępne są listy książek dobranych do potrzeb dzieci w różnych grupach wiekowych oraz praktyczne materiały edukacyjne dla nauczycieli i uczniów. Znajdują się tam również: nowoczesny przewodnik o tym, jak skutecznie zachęcić dziecko do czytania, a także tematyczne podcasty. Alternatywna Lista Lektur jest projektem otwartym, podzielonym na kilka kategorii wiekowych obejmujących pozycje przeznaczone zarówno dla dzieci w wieku przedszkolnym, jak i młodzieży ze szkół średnich. Rozwój kompetencji przyszłości – za które uznawane są kreatywność, komunikatywność, krytyczne myślenie i kooperacja – jest szczególnie ważny w czasach gwałtownych przemian społeczno-gospodarczych i politycznych, a także w obliczu reform edukacyjnych. Literatura oraz czytanie to tani oraz powszechnie dostępny sposób, aby wykształcić i doskonalić te umiejętności u młodych ludzi. Dzięki temu młodzieży będzie łatwiej o sukcesy w życiu prywatnym i zawodowym.

źródło: www.fundacjaedico.pl

Fot. B. Kwaśniewska

**Pomorskie Centrum Edukacji
Nauczycieli** w Gdańsku

Institucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Organ prowadzący: Samorząd Województwa Pomorskiego
Placówka posiada akredytację — decyzja Pomorskiego Kuratora Oświaty w Gdańsku nr 74/2020 z dnia 12 sierpnia 2020 r.
Placówka wpisana do rejestru instytucji szkoleniowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Gdańsku pod nr ewidencyjnym
2.22/00057/2007